

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Merike Ojasson

**KOHALIKU RAADIOAJAKIRJANIKU ROLLIST
EESTIS JA SOOMES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Maarja Lõhmus,
lektor, M.A.

Tartu
2000

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
1. UURIMISTÖÖ LÄHTEKOHAD	6
1.1. Erameedia teke.	6
1.1.1. Võrdlev kogemus eraraadiote tekkimisel: Soome	8
1.1.2. Võrdlev kogemus: Ida- ja Kesk-Euroopa	11
1.1.3. Eraraadiote algus Eestis	12
1.2. Raadioajakirjaniku roll raadiojaamas	15
1.3. Raadio Pulss B3 kui <i>case-study</i>	19
1.4. Uurimismeetod, hüpotees	20
2. RAADIOJAAMA PULSS B3 ARENGUETAPID	22
2.1. Esimene etapp: detsember 1995 - jaanuar 1997	22
2.1.1. Raadiojaama loomine. Esimesed töötajad.	22
2.1.2. Omaniku ja töötajate huvid.	23
2.1.3. Programm.	24
2.1.4. Töö korraldamine. Uudistetoimetuse kiire loomine.	26
2.2. Teine etapp: veebruar 1997 - aprill 1997	27
2.2.1. Äkilised investeeringud.	27
2.2.2. Erinevate poolte huvid ja eesmärgid.	27
2.2.3. Programm. Uued rollid.	28
2.2.4. Töö korraldamine.	28
2.3. Kolmas etapp: aprill 1997 - jaanuar 1998	29
2.3.1. Jälle uus peadirektor	29
2.3.2. Erinevate poolte huvid ja eesmärgid	30
2.3.3. Programmimahu suurenemine, uued rollid.	31
3. RAADIOAJAKIRJANIKU ROLL RAADIOJAAMAS JA ROLLI MUUTUMINE JAAMA ARENGUETAPPIDES	33
3.1. Esimene etapp	33
3.1.1. Objektiivsed muutused.	33

3.1.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.	34
3.1.3. Raadioajakirjaniku rollid.	35
3.1.4. Arvamus raadioajakirjaniku olukorra ja rolli kohta	39
3.2. Teine etapp	42
3.2.1. Objektiivsed muutused.	43
3.2.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.	43
3.2.3. Raadioajakirjaniku rollid.	43
3.3. Kolmas etapp	44
3.3.1. Objektiivsed muutused.	44
3.3.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.	44
3.3.3. Soome kogemus.	46
4. AJAKIRJANIKU TÖÖ PÕHIPROBLEEMID RAADIOJAAMAS	50
4.1. Tehnilised probleemid	50
4.2. Muusikavalik - kelle valik?	51
4.3. Võitlus meediamaaastikul. Auditooriumiga seotud küsimused.	52
5. RAADIOJAAMA AJAKIRJANIKUD.	55
KOKKUVÕTE	57
ZUSAMMENFASSUNG	59
KASUTATUD KIRJANDUS	61
KASUTATUD ALLIKAD	62
LISAD	
Lisa 1 Raadio B3 logo	
Lisa 2 Raadio B3 levikaart	
Lisa 3 Raadio B3 ülevaateleht	
Lisa 4 Miks B3? Omaniku kommentaar	
Lisa 5 Raadio B3 esimene saatekava	
Lisa 6 Raadio B3 töötajad	
Lisa 7 Intervjuu Vello Rannaga	

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö keskendub kohaliku raadioajakirjaniku rolli uurimisele. Eestis alustasid kommertsjaamad tööd 1990ndate alguses. Uurimistöö lähtepunktiks on Raadio Pulss B3, mis töötas aastatel 1995 - 1998, arengulugu. Selle jaama arengu taustal analüüsin toimetaja rolliga seotud muutusi.

Käsitlus raadioajakirjaniku rollist kommertsjaamas sisaldab endas igajuhul sisemist vastuolu, kuna ajakirjanik peab rahuldama auditooriumi vajadusi ja samas kandma kindlat (omanikupoolset) ideoloogiat. Töö eesmärgiks on näidata, et ajakirjaniku roll võib kohalikus raadiojaamas väga kiiresti muutuda ning põhjused võivad, aga ei pruugi olla tema rollide ja funktsioonide täitmises, vaid laiemas, raadiojaama funktsioonide kontekstis. Probleemi avamiseks on oluline vaadelda raadiojaama tööd kui konteksti, seejärel vaatlen raadioajakirjaniku rolli.

Bakalaureusetöö koosneb viiest peatükist. Esimeses osas on ülevaatlikult esitatud erameedia tekkelugu ja teoreetiline arutelu toimetaja rollist eraraadiojaamas. Eraraadiote tekkimisel olen võrdlevalt analüüsinud Eesti, Soome ning Kesk- ja Ida-Euroopa kogemusi.

Teises peatükis vaatlen Raadio Pulss B3-e erinevaid arenguetappe, toetudes otsestele raadiojaama toimimise ja muutumisega seotud protsessidele. Raadiojaam tegutses kaks aastat, kuid peatoimetaja ja direktorite vahetused jagavad raadioloo kolme etappi: esimene etapp detsember 1995 - jaanuar 1997, teine etapp veebruar 1997 - aprill 1997, kolmas etapp aprill 1997 - jaanuar 1998.

Kolmandas peatükis uurin Raadio Pulss B3 toimetajate rollide kujunemist, muutumist, neid mõjutanud tegureid. Bakalaureusetöö neljandas peatükis toon välja raadioajakirjanike töö põhiprobleemid. Töö viimases osas on esitatud raadiotöötajaid iseloomustavad kokkuvõtted.

Uurimismeetoditena kasutasin kvantitatiivset analüüsi, kvalitatiivset analüüsi ning osalusvaatluse meetodeid. Uurimismaterjalidena kasutasin raadiojaamaga seotud dokumente, artikleid, tegin intervjuusid endiste raadiotöötajatega ning analüüsisin isiklikke märkmeid, mida tegin raadiojaamas töötades. Soome materjalidest on

põhirõhk Radio Aleksi ja Radio Ykköneni lugudel, sest nendel raadiojaamadel olid Raadio Pulss B3-le sarnased probleemid.

1. UURIMISTÖÖ LÄHTEKOHAD

Esimeses peatükis on teoreetiline arutlus muutustest sotsiaalses kontekstis, mis on aluseks erameedia tekkimisele. Võrdlevalt on vaadeldud erameedia tekketingimusi Soomes ning Ida- ja Kesk-Euroopas. Peatüki lõpetab käesoleva uurimistöo lähtematerjali Raadio Pulss B3e arenguloo üldtutvustus, ülevaade uurimismeetoditest ning hüpoteesi esitamine.

1.1. Erameedia teke.

Muutused meedias on otseselt seotud ühiskonnas toimuvate protsessidega. Ida- ja Kesk-Euroopa riigid olid 1990ndatel samasuguse meediaprotsessi keskpunktis, mis toimus teistes Euroopa riikides kümme aastat varem, 1980ndatel. Endine tsentraliseeritud parteialluvusega süsteem oli lagunenu. Meedias toimus diferentseerumine, kus meedia vabanes parteipoliitilisest allutamisest.

Manaevi hinnangul toimub meedia muutumise protsess mitmes suunas:

1. poliitiline suund - meediavabadus tekib tänu sisemiste jõudude ümberpaiknemisele
2. majanduslik suund - meedia vabaneb majanduslikust sõltuvusest
3. sotsiaalne suund - passiivne auditoorium muutub aktiivsete mõjutajate kogumiks
4. tehnoloogiline suund - meedia seostab ja kasutab uusi tehnoloogiaid
5. professionaalne suund - toimub fakti ja arvamuse, uudise ja kommentaari eristumine

Need üldised muutused leiavad aset riikliku ja mitteriikliku süsteemi kujunemisel
(Jakubowicz, 1995: 75 - 91)

Eraraadiojaamade teke peegeldab uut struktuuri, mis kujuneb ühiskonna ja meedia vahel. Toimetaja, kes tegijana (aktorina) asub muutuvate suhete keskpunktis, peab ennast uuesti kehtestama läbi erinevate rollide. Sotsiaalsete normidega keskkond, milles ta toimib, mõjutab nii organisatsiooni (raadiojaama), toimetajat kui auditooriumit (raadiokuulajat). 1990ndate Eestit iseloomustab nii keskkonna, normide kui organisatsiooni muutumine. Meedias ja organisatsioonis on toimetaja

funktsioon suhelda auditooriumiga. Seega on toimetaja-raadioajakirjaniku tegevus ka suhestada ja mõtestada, mõjutada ja kujundada humanistlikul viisil ühiskondlikke protsesse, inimese olemist nendes.

Kommertsialiseerumise vaatenurgast muudetakse toimetaja vastutavaks raadiojaama majandusliku käekäigu eest. Seega ei tee raadioajakirjanik saadet ainult sihtrühmale, kuigi sihtrühmale peab jääma tunne, et hoolitsetakse eelkõige tema eest. Toimetaja peab arvestama, et saade oleks nii ajakirjanduslikult kui majanduslikult hinnatav. Suurem kuulajate arv toob kõrgema kuulatavusprotsendi ja kindlustab reklaamimüügi järgmiste saadete juurde.

“Toimetamise sõltuvus reklaamirahadest on kaasa toonud selle, et programmi ei koostata ainult lähtuvalt saatejuhust. Kommertsjaama tegevuse eesmärk on võimalikult hästi rahuldada sihtrühma soove ja selle kaudu viia ellu ka reklaamiandja eesmärged. Kommertsjaama rahastamine sõltub ikkagi sellest, et raadiojaam müüb kuulajakontaktide arvu reklaamiandjale. Auditoorium peab oma olemuselt vastama nii programmitegija kui reklaamiandja soovidele.” (Radiotyön perusteet, 1998: 13-14)

Omaniku, peatoimetaja, kogu toimetuse ülesanne on tagada toimetajale erinevate rollide võimalikult täiuslik täitmine. Raadiojaama töös on toimetaja jaoks oluline konfliktide - nii sisemiste kui väliste - vähesus. Tema professionaalse loomingulisuse tunnustamine väljendub otseselt tema programmis. Toimetaja otsekui peegeldab raadiojaama loomingulisust eetri kaudu väljapoole. Professionaalne toimetaja on raadiojaama investeering iseendasse.

Matti Nukari ja Erja Ruohomaa nimetavad raadiojaamas otseselt mittemõõtmatuid väärtusi immateriaalseteks investeeringuteks. “Investeeringuid käsitleme siin tavapärasest erinevalt. Investeeringutena võib käsitleda ka muuhulgas immateriaalseid asju, näiteks loovust. Ja selle eelduseks võib võtta muud nähtused, mis ilmnevad näiteks inimeste koolituses või toimetamise (toimimise) vabadusastmes, töökeskkonnas jne.

Tehniline valmisolek on oluline tegur, vältimatu eeldus sellele, et immateriaalsed panused saaksid ka programmis väljundi. Tootmisvahendite väärtus võib kasvada ja muutuda rohkem relatiivseks, kui selle abil võib kuulajale teha ajakirjanduslikult kõrgetasemelist programmi. Siin on selgelt olemas tehniline ja ajakirjanduslik, teineteisest eralduv substants. Ajakirjandusliku substantsi sündimiseks on vaja immateriaalseid investeeringuid. Heliplaat ei ole midagi väärt ilma sinna salvestatud hääleta.” Nukari ja Ruohomaa sõnul peab arenev raadiojaam võtma immateriaalsed investeeringud samasuguse kontrolli alla nagu seda tehakse materiaalsete investeeringutega. Nende kahe poole väärtustamise abil saab programmi ja selle arengut näha ühtse tervikuna. (Radion ohjelmisto hallinta, 1995: 19-20)

1.1.1. Võrdlev kogemus eraraadiote tekkimisel: Soome

Põhjamaade meediamuutuste iseloomustamisel on Robert L. Hilliard ja Michael C. Keith öelnud, et kommertsialiseerumine jõudis sinna muust Euroopast tunduvalt hiljem. Kontrast Euroopaga muutus teravaks seetõttu, et Põhjamaades ei toiminud traditsiooniline raadiosüsteem, mis iseloomustab näiteks Prantsusmaad ja Itaaliat, kus avalik-õiguslik süsteem kaotas oma juhtpositsiooni juba 1980ndatel aastatel. (Global Broadcasting System)

Sõna “kommertsialiseerumine” kasutavad Hilliard ja Keith raadiojaama iseloomustamisel neis küsimustes, mis puudutavad omanikusuhteid ja raadiojaama tegevuse üle toimivat kontrolli. Nende arutluse kontekstis jääb traditsiooniline vastasseis avalik-õiguslik *versus* kommertsstruktuur tahaplaanile. Vastuolu küsimus taandub sellele, kas raadiojaam on riigi omanduses või kuulub erasfääri ning kas jaama finantseeritakse kommertslikul (reklaamimüük) või mittekommertslikul (toetused, loamaksud) viisil.

Soomes alustasid esimesed eraraadiojaamad tööd 1985. aastal, kui Soome parlamendi radio- ja televisioonikomitee otsustas anda tegutsemisõiguse 33-le kohalikule raadiojaamale. Tegevuslubade kehtivusaeg oli 1. märts 1985 – 30. juuni 1987. Raadiojaamade omanikeringis olid üle pooltel ehk 19-l tegevusloa saanud otsene või kaudne side pressiga – üleriiklikke ajalehti ühendav kirjastusgrupp sai 7 luba, kohalike lehtede esindajad 13, ametiühingud 5 ja muude rühmituste esindajad

8 luba. Äriettevõtteid uurides on näha, et tegevusload said 11 juba tegutsevat osahingut, ainult 8 firmat sündisid spetsiaalselt raadiojaama tegemiseks.

Riiklik nõukogu määras, et kui raadiojaam ei ole aasta jooksul tööd alustanud, võidakse tegevusluba tühistada. 24. jaanuaril 1986 töötas 19 raadiojaama. Kolm raadiojaama, mis load sai, oma tegevust ei alustanudki. Loobumispõhjused olid majanduslikud, väideti, et potentsiaalse auditooriumi tähelepanu haaramine raadiotegevusega ei anna majanduslikku kasu ega ole seetõttu põhjendatud.

Soome eraraadiote arv on aasta aastalt kasvanud.

	Eraraadiote arv	raadiokettide arv	üleriigilised	suletud jaamade arv
1985	18	-	-	0
1986	18	-	-	3
1987	28	-	-	1
1988	40	-	-	0
1989	55	-	-	2
1990	66	-	-	1
1991	60	-	-	7
1992	57	-	-	5
1993	56	-	-	6
1994	57	2	-	3
1995	58	2	-	3
1996	57	2	-	3
1997	58	2	1	2
1998	58	2	1	1

Tabel 1. Soome eraraadiote võrdlev tabel 1985 - 1998

1997. aastal oli suurim muutus Soome raadiomaastikul üleriigilise kommertsjaama Radio Nova sünd. “Kuna loaga oli määratud, et uus raadiojaam on üleriikliku leviga, ei saanud seda üles ehitada samade põhimõtete järgi nagu kohalikku jaama. Nova oli korraliku turu-uuringu tulem. Põhjalikult analüüsiti kõigi Soome raadiojaamade olukorda, eriti pöörati tähelepanu sellele, missugune sihtrühm huvitab üleriigilisi suuremaid reklaamiandjaid. Leiti vanuserühm 25-aastased ja vanemad, ülemine vanusepiir võiks olla 45 aastat,” seletas Radio Nova peatoimetaja Petri Manninen. (Visio 4/1999: 21-22)

Sihtrühma muusikalist maitset uurides selgus, et just 45-aastaselt toimub pööre, kus soomlased hakkavad rohkem kuulama kodumaist või rahulikumat meeleolumuusikat. Sellest teadmisest lähtuvalt tehti 25-45-aastaste elustiili uuring, kus vaadati, millist muusikastiili erinevad inimesed eelistavad. Lõpuks mõeldi välja niinimetatud Radio Nova poolt soovitud maailm. Peatoimetaja kinnitusel toetuti nii mõneski asjas intuitsioonile.

Kas sellises ettevalmistuses jääb mingit rolli veel ka toimetajale? Kas hea saatejuhi mõõdupuuks saab see, kui hästi mängib ta etteantud muusikapalad eetrisse? Petri Mannineni arvates vajatakse ka edaspidi häid raadiopersoone, kuigi ka nemad peavad töötavad eelkõige ikkagi raadiojaama ja kuulaja heaks. Mitte vastupidi, kus raadiojaam teenendab staar-saatejuhte. (Visio 4/1999:23-25)

Radio Nova tulekuga tõusis märgatavalt kommertsjaamade üldine kuulatavus. Kui näiteks 1992. aastal kuulasid 25-34-aastased avalik-õigusliku YLE kanaleid 140 minutit ja eraraadioid 90 minutit, siis 1998. aastal kuulati selles vanuserühmas YLE kanaleid 55 minutit ja erakanaleid 120 minutit. Kuulatavuse suhe oli muutunud vastupidiseks. (Lowe and Kemppainen, 1999)

“Soome kohalike raadiote lühikese ajaloo paradokside sekka kuulub see, et kuigi esimesed jaamad olid ajakirjanduslikult kogenematud ja majanduslikult halvasti juhitud, kuulus nende juurde uudsus ja värskus. Tänapäevaks on see juba kadunud. Ja loomulikult ei ole see jäänud märkamata ka reklaamiandjatel,” kommenteerib Soome kommertsjaamade hetkeseisu SBS Finland Oy tegevjuht Leena Ryyänen. (Suomen Lehistö, 4/1998: 7-8)

Soome kohalikes raadiojaamades ei olnud algul kuigi tugevat organisatsioonilist struktuuri. Toimetuste suurused olid väga erinevad – alates ühe toimetajaga Radio Westist kuni kümne palgalise toimetajaga Radio City'ni. Protsentuaalselt oli Soome kohaliku raadiojaama struktuur järgmine:

1. Toimetajad (koosseisulised ja mittekoosseisulised) – 46%
2. Reklaamiosakonna töötajad – 28%
3. Finantsjuhid ja juhtkond – 15%
4. Tehniline personal – 11%

Alates 1986. aastast on Soome kommertsjaamades suurenenud reklaamiosakonna osa. Toimetajate osakaal on jäänud muutumatuks, samas on saatemaht neljandiku võrra kasvanud.

1985 – 1987 jagunesid Soome raadiotoimetajad haridusliku tausta järgi: 9% ajakirjandusliku kõrgharidusega, 26% kõrgharidusega, 20% õpivad ajakirjandust ja 20% omandavad kõrgharidust mõnel muul alal. Varasem raadiotöö kogemus oli 56%-l ja pressis töötamise kogemus 20%-l töötajatest. Tüüpiline raadiotoimetaja oli 30ndates aastates, õpingutele pühendunud noor inimene, kes on mingil määral õppinud ka ajakirjandust. Vabakutseliste raadiotöötajate osas selgus, et 37% teevad muusikasaateid, järgmine suurem vabakutseliste tööala oli uudistetoimetus, sealt edasi sõnasaadete juhtimine, spordi- ja kultuurisaadete toimetamine.

Soome kommertsjaamade kiire areng näitab, et kuulajad olid valmis avalik-õigusliku YLE erinevate kanalite kõrval kuulama kohalikke programme, investeerima kommertsjaamadesse. Võrreldes Eesti kohalike jaamade töötajatega on üllatav raadiotoimetajate kõrge haridustase ja suured töökogemused.

1.1.2. Võrdlev kogemus: Kesk- ja Ida-Euroopa

USA politoloog Zbigniew Brzezinski näitab lineaarse mudeliga, et endine kommunistlik ühiskond läbib üleminekuaja, mis lõpeb demokraatlikku ühiskonnakorrani jõudmisega. Viimast iseloomustavad küpsete poliitiliste erakondade kujunemine ja demokraatliku poliitilise kultuuri levik, kindel majanduslik kasv ja arenenud ettevõtluskultuur, sõltumatu kohtusüsteem ja arenenud õigluskultuur. Kogu protsess võtab aega 10-30 aastat. 1994. aastal olid Poola ja Tšehhi Vabariik Brzezinski hinnangul jõudnud etappi, kus toimub demokraatliku ühiskonnakorralduse stabiliseerumine. Ungari, Läti, Sloveenia ja Eesti olid aga teises perioodis, mida iseloomustab uue poliitilise, majandus- ja õigussüsteemi aluste rajamine. (Lauristin ja Vihalemm, 1988: 676)

Jakubowiczi järgi on viimastel aastatel toimunud Kesk- ja Ida-Euroopas mitmed meediaprotsessid:

1. diferentseerumine - üleminek valitsuse poolt kontrollitud ja juhitud meedialt avalik-õigusliku meediale

2. ajakirjanike professionaliseerumine - endistest propaganda tööriistadest on saanud hoolitsevalt materjali koguvad ja infot edastavad ühiskonnaelu interpreteerijad
3. meedia detsentraliseerimine ja spetsialiseerumine
4. demokratiseerumine
5. ringhäälingu demonopoliseerumine, mis on andnud võimaluse erameedia tekkimiseks
6. erameedia kommertsialiseerumine
7. internatsionaliseerumine nii sisu kui omanike mõistes

Kõik need muudatused on aidanud kaasa eraraadiote tekkimisele Kesk- ja Ida-Euroopas.

Võrreldes elektroonilise meedia arengut Eestis, Lätis ja Leedus on märgatav, et Eestis oli 1990ndate keskpaigaks ligi 30 eraraadiojaama ja nende arv ei ole viimase viie aasta jooksul oluliselt muutunud. Lätis ja Leedus on eraraadiote osas toimunud areng küll viimasel paaril aastal, samas on neis riikides üllatavalt suur eratelekanalite arv:

		Eesti	Läti	Leedu
eraraadiojaamade arv	1996	29	22	10
	1997	30	21	15
	1998	30	24	23
	1999	29	27	20
eratelekanalite arv	1999	4	25	19

Tabel 2. Erameediakanalite areng Eestis, Lätis ja Leedus 1996 - 1999

1.1.3. Eraraadiote algus Eestis

Eraraadiote sünni ja kommertsialiseerumine meedias on Eestis üks läänestumise indikaatoritest. Läänestumise mõistet kasutavad Lauristin ja Vihalemm sotsioloogilises kontekstis. “See on teatavat tüüpi institutsioonide, elulaadi ja kultuuriväärtuste kompleks, mille kujunemist on võimalik konkreetselt vaadelda ja uurida.”

Esimeste eraraadiote loomise aeg kuulub Eesti siirdeaega jälgides teise perioodi (1991 - 1994), mis on Eesti riigi aluste rajamise ja radikaalsete majandusreformide

aeg. Alates 1992. aastast toimis Eestis liberaalne majanduspoliitika, mida püüti ühendada erainitsiatiivi toetamisega nii ettevõtluses kui mittekommertsiaalses sfääris. Nende reformidega asus Eesti rajale, mida on nimetatud ka “shokiteraapia” või ka “suure paugu” mudeliks. (Lauristin ja Vihalemm, 1998:680, 697-698).

Eestis eelnesid kohalikele kommertsjaamadele kohalikud saated. Esimene proov teha kohalikku raadiot oli 1989. aastal, kui Tartu Tammelinna ühes korteris panid noored mehed eesotsas Hando Sinisaluga käima põrandaaluse piraatjaama Sunlight, mis mängis popmuusikat. Enne varade konfiskeerimist oli jaam eetris kolm kuud, igal nädalal kolmel õhtul kindlatel kellaaegadel. (Kurm, 1998:4)

Esimene kohalik raadiosaade Eestis läks eetrisse Võrus 7. märtsil 1990. aastal. Eesti Raadio oli huvitatud kohalikest saadetest ja Vikerraadio programmis eraldati Võru Raadiole oma 20-minutiline “aken”. Organisatsiooniliselt oli Võru Raadio üks maavalitsuse osakond, saadete tegemise kulud ja saatja üür tasuti maakonna eelarvest.

Eesti Raadio kohalikke “aknaid” hakkasid kasutama ka teised raadiotegijad - Tartus 17. septembril 1990, Kohtla-Järvel 2. jaanuaril 1991 ja Kuressaares 19. jaanuaril 1991. Esimese kohaliku kommertsjaamana sündis 1991. aasta septembris Raadio Tartu, millele järgnes võistlevalt Raadio Q.

Tüüpilised vastused küsimusele “millised olid saatejaama loomisel tulevikukujutlused?” on uute jaamade asutajatel olnud: “ebamäärasus”, “perspektiive eriti ei olnud”, “püüdsime jaama käima saada, siis vaatame edasi”. Ka esimesel, Tartu Raadio toimetusel puudus selge nägemus, kuidas, kellele ja mida hakatakse tegema. (Meediaorganisatsioon I, 1997: 68-69)

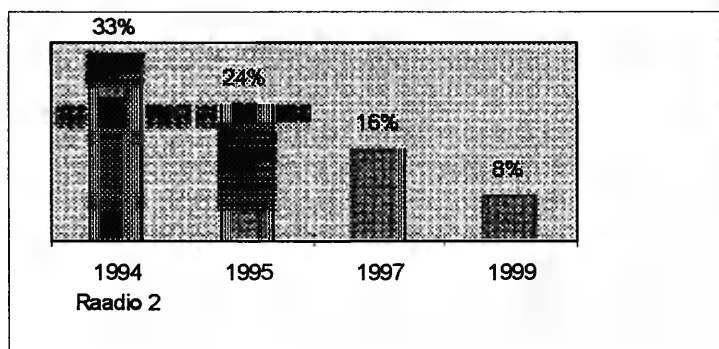
“Meil polnud üllaid sihte aastaks 2000, olid vaid maised igapäevased probleemid *a la* remont. Olen veendunud, et 1991. aasta lõpus ja 1992. aasta alguses polnud terves maailmas nii tarka inimest, kes oleks osanud öelda, mis meist saab,” meenutab Tartu Raadio peatoimetaja Vello Lään. (Kurm, 1998:10)

15. jaanuaril 1992 läks Võrus oma sagedusel eetrisse täispikk programm, märtsis 1993 alustas Põlvas tegevust Kaguraadio. Alates esimeste kommertsjaamade tekkimisest on nende arv pidevalt tõusnud:

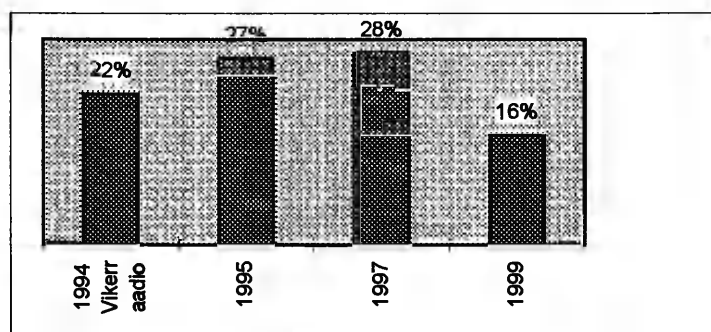
ulatus	omandus	1994	1995	1996	1997	1998
riiklik	riiklik	4	4	4	4	6
regionaalne	era	0	0	5	5	7
kohalik	era	17	19	24	25	23

Tabel 3. Eesti eraraadiote arv 1994 - 1998

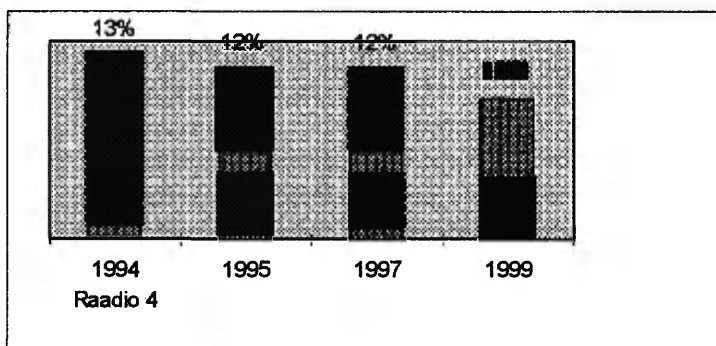
Kuulatavuse poolest on alates 1994. aastast olnud üle Eesti populaarsemad avalik-õigusliku Eesti Raadio erinevad programmid Raadio 2, Vikerraadio ning Raadio 4:

Tabel 4. Raadio 2 üle-eestiline kuulatavus 12- 74- aastaste elanike seas aastatel 1994 - 1999

Tabel 5. Vikerraadio üle-eestiline kuulatavus 12-74-aastaste seas aastatel 1994 - 1999

Tabel 6. Raadio 4 üle-eestiline kuulatavus 12- 74- aastaste seas aastatel 1994 - 1999

Kommertsjaamadest on aastatel 1994 - 1998 olnud kõige kuulatavamad Raadio Kuku, Raadio Uuno, Raadio Sky Plus. 1999. aastal tõusis turuliidriks Raadio Elmar.

1997. aastal võis esmakordselt tuua välja eraraadiote grupeeringud, kus mitmed raadiojaamad kuuluvad ühele omanikule:

firma	jaamade arv	raadiojaamad
AS Oirt	3	Tartu Kuku, Tartu Uuno, Nuustaku Kuku
AS TRIO LSL	7	Raadio Kuku, Raadio Uuno, Raadio 100, Raadio 100 Narva, Mulgi Kuku, Järva Kuku, Raadio Elmar
Taevaraadio	3	Sky Raadio, Europa Plus, Sky Plus
AS Kaguraadio	2	Kaguraadio, Raadio Valga

Tabel 7. Ülevaattetabel 1997. aastal olnud Eesti eraraadiote grupeeringutest.

1.2. Raadioajakirjaniku roll raadiojaamas.

Soome raadiotoimetajate iseloomustust vaadates on sealsetele toimetajatele omane kõrge haridustase (vt. 1.1.1.), mis on garantiiks kõrge sotsiaalse vastutuse olemasolu kohta. See on oluline märk näitamaks raadioajakirjaniku olulist mõju ühiskonnale, ta on avalik mõjutaja.

Erasfääris on raadioajakirjaniku roll vastuoluline. Ajakirjanik-professionaal esindab ja lähtub oma tegemistes auditooriumist, mitte otsesest kommertshuvist. Ta lähtub oma töös põhimõttest rahuldada auditooriumi vajadust saada tasakaalustatud

informatsiooni igapäevaelus toimetulekuks, sealhulgas ka vajadusest saada kommertsinformatsiooni.

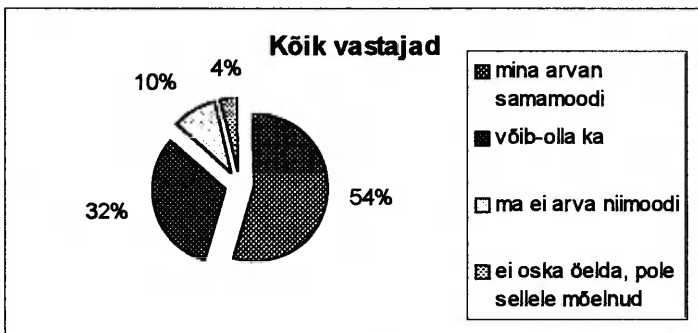
Seega tähistab professionaalse raadioajakirjaniku roll minu arvates konkreetse ideoloogia (omaniku) hääletoruks olemise vältimist, selle nägemist laiemas kontekstis. Ajakirjanik peaks suutma vältida ideoloogilise kallutatuse väljendamist ajakirjandustekstis ja oma saadetes.

Kommertsjaamas on ajakirjanikul olemas sisemine vastuolo avaliku raadioteksti ja jaama kui eraomanduse vahel. Seega on loomulik, et raadiojaama omanikul ja ajakirjanikul on erinevad nägemused jaama funktsioonidest. Erinevad nägemused mõjutavad omakorda raadiojaama sisemisi suhteid, kuna omanik ja ajakirjanik on erinevatel positsioonidel. Kogu rolliga seotud probleemide lahendamiseks olen käesolevas töös võtnud uurimise alla Raadio Pulss B3e loo.

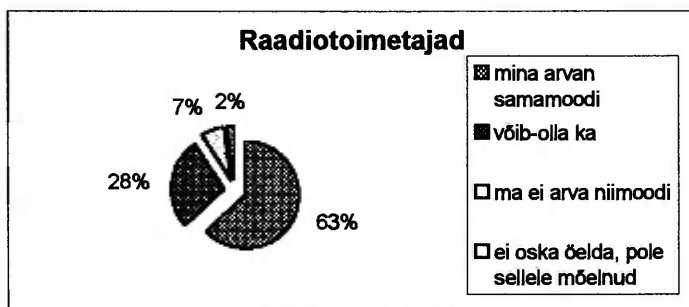
Toimetaja isiksust on Eestis varem uurinud Valve Lepikov, kes kirjutas samal teemal 1979. aastal kursusetöö. Probleemi toimetaja rollist on tõstatanud Epp Lauk, kes on uurinud toimetaja professionaalsust ja rollide kujunemist, samuti kommertsialiseerumise ja omandisuhete muutumist. Maarja Lõhmus on teinud uurimistöid toimetamise protsessist, toimetamisega seotud müütidest suletud ühiskonnas, samuti toimetamise tsensuurist. Sisemise professionaalsuse probleeme käsitleb jooksev ajakirjandus - näiteks Eesti Ekspressis Madis Jürgeni ning Postimehes Arp Mülleri ajakirjanikutüüpide kirjeldused.

Eesti Ajakirjanike Liit uuris 1988. aasta küsitluses Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg. ajakirjanike rahulolu oma töökeskkonna, toimetuse sisemiste suhete, ka ajakirjanike eneste rollitunnetusega. Küsitlusele vastas kokku 368 tegevajakirjanikku-toimetajat, kellest 90 töötasid Eesti Raadios ja määratlesid ennast ankeedis raadioajakirjanikena. Kahe grupi - üldvastajate ja raadiotoimetajate - vastuseid omavahel võrreldes võib märgata, et raadioajakirjanikud hindavad võrreldes teiste vastajatega kõrgemalt loomingulisust ja sellest saadavat rahulolu.

Küsimus 7. Ajakirjanduses töötamine pakub ajakirjanikule samasugust loomingulist rahuldust kui kunstiinimestele nende töö.

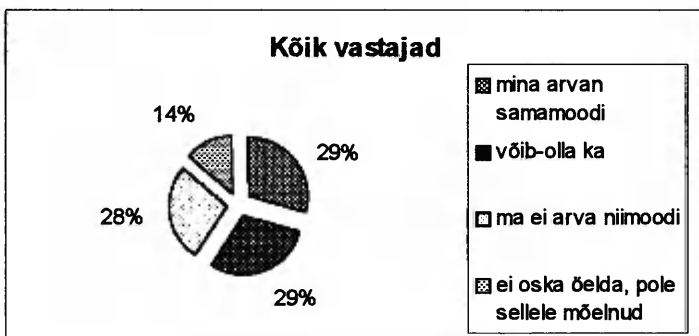
Tabel 8. EAL-I küsitluse Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg. vastused küsimusele, kui oluliseks peetakse loomingulise rahulolu olemasolu oma töös.

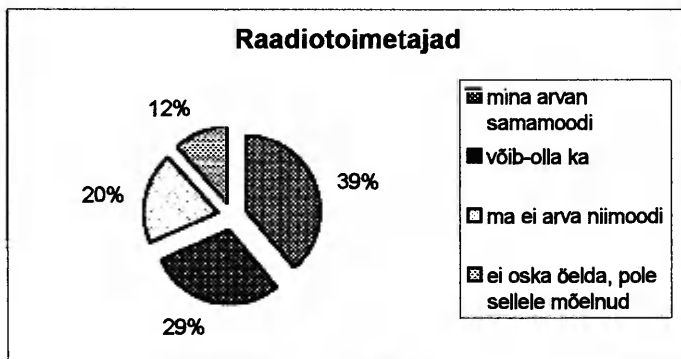
Tabel 9. EAL-I küsitluse Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg. raadioajakirjanike vastused küsimusele loomingulise rahulolu olulisuse kohta.

Vastused eelpool mainitud küsimusele näitavad, et raadioajakirjanikele on töö loomingulise iseloomuga ja nad tunnistavad, et loomingulisus on nende jaoks oluline. See tähendab, et raadioajakirjanik peab olema tugev isiksus.

Küsimus 12. Need ajakirjanikud, kes praegu kurdavad loomingulise rahulduse puudumist, ei sobi ajakirjanikeks.

Tabel 10. EAL-i küsitluse Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg. kõigi vastajate vastused arvamusele, et ilma loomingulise rahulduseta ajakirjanikud ei sobi oma tööle.

Tabel 11. EAL-I küsitluse Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg. raadioajakirjanike vastused arvamusele, et ilma loomingulise rahulduseta ajakirjanikud ei sobi oma tööle.

Vastustest järeldub, et raadiotoimetajate arvates ei saagi ajakirjanikutööd ilma loomingulise rahulduseta teha. Kõigi vastajate seas on vastandavarmuse kandjaid 8% rohkem kui raadioteegijate seas. 39% ehk ligi pool raadiovastajatest ei näe töötamisel mõtet, kui see ei anna sisemist rahuolu.

Eesti raadiojaamade toimetajate koosseisu uurides selgub, et jaamade käivitajate ja hilisemate toimetajate-saatejuhtide seas on vähe professionaale. Nende leidmine on lokaalraadiotel olnud võrdlemisi sarnane - tulid esimesed huvilised, tegutsesid vabast tahtest ja jäid. Töölevõtmise mõõdupuuks polnud mitte professionaalsuse, vaid entusiasmi olemasolu. Raadio Ruudu direktori Üllar Kruustiku väitel polnud

neil ei alguses ega ole nüüd kollektiivis ühtegi kõrgharidusega töötajat, ajakirjanduslikust kõrgharidusest rääkimata. (Kurm 1998: 8)

Raadio Ringi direktori Toomas Järve sõnal tulid ennast ja tulevad siiani ennast pakkuma inimesed, kellest tegelikult asja pole. Inimestel püsib arusaam, et raadiotöö on lobisemine mikrofoni käes või teksti paberilt maha lugemine. Ka Kaguraadios on tegijate leidmine ja motiverimine pidevaks probleemiks. Georg Pelisaare sõnul korduvad teatud mõttes algusaja raskused, sest väljaõppinud tegijad on jaamast lahkunud. (Kurm 1998: 10)

Võimalik, et vähene huvipuudus kohalikes jaamades töötamiseks on majanduslik. Kaguraadios teenis põhikohaga raadiotoimetaja keskmiselt kuus 3500 krooni, Raadio Ruudus 3000 krooni ümber. Teine võimalik tõlgendus probleemile, miks ei ole kohalikes jaamades ajakirjandusharidusega inimesi, on Kurmi arvates see, et kohalik jaam ei paku ambitsioonikale noorele inimesele oodatud karjäärivõimalust.

1.3. Raadio Pulss B3 kui *case-study*

Käesoleva bakalaureusetöö põhimaterjaliks on raadiokanali Raadio Pulss B3 asutamise, töötamise ja töö lõpetamise lugu, mis on iseloomulik oma ajas nii sotsiaalsete, ajakirjanduslike kui raadioprogrammiga seotud probleemide poolest. Käsitletuna seda kui relevantset *case-study*, et uurida seal töötanud ajakirjanike ja toimetajate professionaalseid tegevusi ning rolle. Need rollid teisesid osaliselt koos raadiojaama muutumisega. Võib väita, et ajakirjanike-toimetajate rollide ja tegevuse uurimine on omakorda oluliseks indikaatoriks raadiojaama üldarengu juures.

Raadiojaam arenes läbi kolme erineva etapi. Kahe tegevusaasta jooksul oli Raadio Pulss B3-l kolm erinevat tegevjuhti, kelle tegevus ja eelmisest juhust erinev nägemus raadioprogrammist muutis igas etapis toimetaja rolli.

Uurimistöö koostamisel on kasutatud intervjuusid endise peatoimetajaga; vestlusi ning intervjuusid endiste raadiotöötajatega; isiklike tähelepanekuid, mis on säilinud ajast, kui raadiojaamas töötasin; kirjalike allikatena on kasutatud ajakirjanduses ilmunud artikleid; Raadio Pulss B3 alustamisega seotud

reklaammaterjale; mitmeid internetilehekülgi; dokumente ja programmitutvustusi, saatekavasid; retsensioone; Tartu Ülikooli ajakirjanduse osakonnas tehtud uurimusi; Eesti Ajakirjanike Liidu ajakirjanike küsitlust; auditooriumi uurimisel BMFi kuulajauuringuid.

Bakalaureusetöö kirjutamisel on lisaks kasutatud materjale Soome eraraadiote kujunemise ja arenemise kohta. Võrdluses Soome raadiojaamadega pean oluliseks tuua paralleele ja näha erinevaid lahendusteid sarnastes situatsioonides.

Selle materjali põhjal uurin, milliseks kujuneb toimetaja olukord ja kuidas toimetaja ennast professionaalselt rakendab, kui muutub programm, muutub jaama üldsuundumus või vahetatakse välja omanik.

1.4. Uurimismeetod, hüpotees.

Uurimismeetoditena kasutan kolme põhimeetodit: kvantitatiivne analüüs, kvalitatiivne analüüs ja vaatlusmeetod. Need on omavahel tihedalt seotud ja täiendavad vastastikku teineteist. Kvantitatiivse analüüsi alla kuuluvad ülevaattetabelid töötavatest raadiojaamadest, auditooriumi analüüs, kuulatavuse uuringud, raadiojaama töö periodiseerimine. Statistiliste andmete analüüs võimaldab tuua arvuliselt välja, kas ja kuivõrd mõjutasid raadiojaama kuulatavust jaama programmilised ja juhtimisalased muutused.

Kvalitatiivset meetodit kasutasin rollide analüüsi juures, uurisin rollide kujunemist ja nendega seotud muudatusi kolmes erinevas raadiojaama arenguetapis. Muudatused jagunesid igas etapis kahes, objektiivseteks nn. faktimuutusteks ja subjektiivseteks ehk nendeks, mis mõjutasid otseselt toimetaja igapäevast tööd ning mida on võimalik sõltuvalt uurijast erinevalt tõlgendada.

Osalev vaatlus põhineb minu töötamisel vaadeldavas raadiojaamas, märkmetel, vestlustel, arvukate iseloomulike *case-study* de läbitegemisel. Asusin Raadio B3e sõnasaadete vastutava toimetajana tööle novembris 1995, alates 1997. aastast kuni raadiojaama töö lõpetamiseni jaanuaris 1998 tegin autorisaateid ning hommikuprogramme. Kahe aasta jooksul oli mul võimalik analüüsivalt jälgida muutusi, mis toimusid toimetuse struktuuris, sisemistes suhetes, rollide ja nendega

seotud funktsioonides, aga ka uurivalt jälgida, kas ja kuidas mõjutas raadiojaama üldist arengut konkurentide tegutsemine, uute raadiojaamade tekkimine. Isiklik osalemine Raadio Pulss B3e töös võimaldab toimunut täpsemalt kirjeldada, samas on tegemist subjektiivse vaatlusega, mis ei pea ühtima teiste raadiotehnikajate arvamustega.

On selge, et raadioajakirjanik täidab oma keskkonnas töötades mitmeid funktsioone. Töö eelduseks on, et ta peab tehniliselt valdama saate ettevalmistamiseks, lindistamiseks ja eetrisseandmiseks vajalikke töövõtteid ja tehnilisi abivahendeid. Sisuliseks tööks on eeldatav, et peab oskama materjali toimetada, ehitada üles saate üldstruktuuri, joonistama saate kulgemise kaarti. Otsustustes ja emotsionaalselt on raadioajakirjanik sõltuv raadiojaama sisestest grupisuhetest, kõikidel etappidel mõjutab teda väline keskkond.

Toimetaja täidab erinevaid funktsioone, kus primaarsed on funktsioonid, mis on tal ühiskonna, kuulaja ees. Sekundaarsed funktsioonid on toimetajal institutsiooni ja raadiojaama ees. Mõlemate funktsioonide eesmärgid ei ole alati selgelt eristatavad/eristunud.

Minu töö põhihüpotees on Raadio Pulss B3e loo taustal näidata, et ajakirjaniku roll kohalikus raadiojaamas võib temast mitteolenevatel põhjustel kiiresti muutuda.

Käesoleva töö kesksed küsimused on, milliseid funktsioone ja rolle pannakse ajakirjanikud täitma institutsiooni poolt (normatiivne tasand) ning milliseid rolle ja funktsioone raadioajakirjanikud ise võtavad või ise täita soovivad (kognitiivne tasand), milliseid pingutusi ja tegevusi nende rollide täitmine ajakirjanikult nõuab. Seega uurin, kuidas mõjutasid raadiojaamas toimetajate olukorda välised ja sisemised muutused. Lisaks vaatlen analüüsivalt, kas ja kuivõrd usaldati peadirektorite vahetumisel toimetajat ja toimetust; kui suurt osa mängis kogu raadiojaama arengus ühtse toimetuse olemasolu ja selle hilisem lagunemine; kas toimetaja oli raadiojaamas arvestatav loominguinimene või ainult rida palgalehel, kes tegi tööd seinale ilmuva saatekava alusel.

2. RAADIOJAAMA PULSS B3 ARENGUETAPID.

Käesolevas peatükis on kirjeldatud Raadio Pulss B3e erinevaid arenguetappe. Raadiojaama töö analüüsimine on oluline konteksti jaoks, toetudes sellele saab jälgida raadioajakirjaniku rolli muutumisi.

2.1. Esimene etapp, detsember 1995 - jaanuar 1997

2.1.1. Raadiojaama loomine. Esimesed töötajad.

Raadio B3 alustas oma saadete edastamist 29. detsembril 1995. aastal. Raadiojaama asutas Lauri Laubre, kes oli kogu raadiojaama toimimise perioodil 1995 - 1998 raadiojaama omanikfirma IS Music Studios/ IS Muusikastuudiote ASi juht. Raadiojaama peatoimetaja oli Vello Rand, lisaks talle olid raadiojaamas põhikohaga tööl 11 inimest ning 8 mittekoosseisulist toimetajat-saatejuhti (lisa 6). Põhikohaga olid esimesel etapil tööl peatoimetaja, ärijuht, tehnikadirektor, muusikajuht, muusikatoimetaja, 2 uudistetoimetajat, 3 operaatorit. Mittekoosseisulistena olid tööl 2 uudistetoimetajat, 6 saatejuhti. Põhikohaga inimesed tulid raadiojaama tööle kas omaniku kutsel, näiteks peatoimetaja, muusikajuht, tehnikadirektor või peatoimetaja kutsel - toimetajad. Varasem raadiokogemus oli olemas kõigil põhikohaga töötajatel. Eesti Raadio kogemustega olid muusikatoimetajana töötanud Vello Rand (B3 peatoimetaja), tehnilises osakonnas oli Ülo Klimbek (B3 tehnikadirektor), uudistetoimetajad Piret Kriivan ja Marit Pukk, R2 toimetajad Ivar Vinkel ja Merike Ojasson. Krista Taim oli töötanud Järva Kukes, Ardo Kuusk ja Jaak Ahelik erinevates raadiojaamades. Vaadates võrdlevalt Lõuna-Eesti kohalike jaamade töötajate iseloomustusi (vt. 1.1.3.) oli tegemist professionaalidest koosneva toimetusega.

Täisprogrammi alustas raadiojaam 22. jaanuaril 1996, kuigi ringhäälinguloo järgi oli kohustus Raadio B3-el minna eetrisse kolm kuud varem - 15. novembril 1995. See takerdus tehniliste ja ehituslike probleemide taha. Üle-eestilise raadiojaamana planeeritud Raadio B3 oli tehnilistel põhjustel esimestel eetrikudel kuuldav ainult Tallinnas ja selle lähiümbruses. Neli saatjat alustasid tööd esimese tegevusaasta

jooksul - Tallinnas sagedusel 91,5 MHz, Koerus 91,6 MHz, Valgjärvel 91,4 MHz ja Pärnus 99,0 MHz.

2.1.2. Omaniku ja töötajate huvid.

Omaniku eesmärk raadiojaama loomisel oli tuua Eesti raadioturule valitud muusika ja valitud sõnaga, 25-45-aastastele suunatud muusikajaam. Esimese raadiojaamana Eestis oli planeeritud anda kogu programm eetrisse arvuti vahendusel, kuhu varem olid programmeeritud nii sõnasaated kui muusikalugude täpne järjestus. Ainsa raadiojaamana pidi Raadio B3 hakkama edastama RDS signaali.

“Kui keegi väidab täna, et me teeme seda raha pärast, võiks selle inimese kohta öelda, et ta on ise hull. Kui keegi ütleks, et meil on suurusehullustus, võiks ka selle inimese kohta öelda, et tal pole kõik korras, sest raha raiskamiseks ja kuulsaks saamiseks on palju lihtsamaid võimalusi. Kui aga keegi märgib, et selles olete te küll esimesed, siis siin me natuke punastame ja ütleme, et tjah! nii me seda mõtlesime küll! Meile meeldib olla esimene!” ütleb jaama omanik Lauri Laubre raadiojaama tutvustava bukleti tervitussõnades. Seega rõhutab omanik raadiojaama käivitades tehnilise taseme olulisust (saated eetrisse arvuti vahendusel, esimene RDS signaaliga jaam jm.).

Raadioajakirjanike põhihuvi oli leida oma raadiotegemise soovile kaasaegne väljund. Toimetaja Krista Taim tunnistab, et tema jaoks oli raadiojaama töötajate konkursi võidukas läbimine tavaline õnnelik tööleidmine: “Olin raadiotoimetaja tööd teinud ja kirjutasin kuulutuse peale, et avatavasse raadiojaama otsitakse saatejuhte ja huvitavaid eetrihääli. Ma väga suuri lootusi ei pannud, sest uuest raadiojaamast ei olnud midagi kuulda.” Mitmed saatejuhid-toimetajad tunnistasid, et uue jaama juures sai ligitõmbavaks tehniliselt kõrgel tasemel reklaamitud süsteem, kus saateid sai arvutis “lõigata” ja eetruumis ei istunud mikrofoni ees keegi pidevalt lobisev saatejuht, vaid programm tuli otse arvutist.

“Uues raadios ei ole diskoreid, kes aja täiteks niisama juttu ajavad. Muusikaarhiiv on arvuti mälu ja aja täiteks juhuslikult valitud muusika valimine on välistatud. Soovitud lugu saab arvutist üles leida ja eetrisse lasta mõne hetkega.” (Kirsi Kender, EPL, 30.12.95)

2.1.3. Programm.

Esimene saatekava koostati põhimõttel 75% muusikat ja 25% sõnalist osa. Sõnasaadete alla kuulusid hommikuprogramm Ükskord ärkad niikuinii-Be free!, pärastlõunane päevaprogramm ning õhtused ja nädalavahetuse sõnasaated, ülejäänud aja täitis muusika. Igal täistunnil olid eetris uudised.

Raadio B3 peatoimetaja Vello Ranna sõnul oli programmi kokkupanemise põhimõtteks idee, et inimene saaks ennast vabalt tunda (seos jaama ingliskeelse reklaamlause Be free-ga) ning raadio oleks talle hea kaaslane.

Suhteliselt väikese toimetusega, kuhu kuulus 14 inimest, anti nädalas eetrisse 45 tundi originaalsaateid. Keskmiselt oli iga põhikohaga raadioajakirjanik nädalas eetris 3 tundi. Otsesaadete ja arvutisse lindistatud saadete osakaal oli võrdne - 50:50. Saated jagunesid vastavalt saate funktsiooni ja vormi järgi. Algse saatekava järgi (lisa 5) töötas raadiojaam pool aastat, 1996. aasta juunikuuni.

Saade	eetriaeg	toimetaja	saate funktsioon	saate vorm
hommiku-programm	iga päev 7-10	erinevad	informeeriv, meelelahutuslik	segazhanr
Valikuvabadus	tööp. 16-17	erinevad	meelelahutuslik	vaba vestlus, mängud
	tööp. 17-18	erinevad	informeeriv	intervjuu, reportaazh
Rock Off	tööp.21.30-22	Kreem	meelelahutuslik	vaba vestlus
Klikiajastu	esmasp. 20-21	Erilaid	informeeriv	intervjuu
Rollimäng	teisip.20-21	Ojasson	osalemist pakkuv	vestlus, intervjuu
Filmimuusa	kolmap.20-21	Mirme	esteetiline, informeeriv	segazhanr
Kas tunned maad...Ei Tunne!	neljap.20-21	Ojasson, Taim	informeeriv, meelelahutuslik	segazhanr
Seal, kus lõpeb piir	reede 20-21	Taim	osalemist pakkuv, informeeriv	raadiolavastus
Roosa Põrsas ja must Notsu	laup. 10-12	Ojasson, Kriivan	osalemist pakkuv, informeeriv	intervjuu, suhtlemine
Pillimees pajatab	laup. 19-20	Rand, Kappel	meelelahutuslik	intervjuu
Ühispada	pühap. 11-12	Rand	osalemist pakkuv	raadiomäng
Reispass	pühap. 19-20	Kanter	informeeriv	raadiolavastus
Sea moodi head lood	laup. 20-22	Martinonis	meelelahutuslik	muusika edetabel

Tabel 12. Raadio B3 esimene saatekava jaanuar 1996 - juuni 1996.

1. juunil 1996 toimus üleminek suvekavale. Programmist kadusid õhtused sõnasaated, mis algasid tööpäevadel kell 20 ning nädalavahetusel eetrisolnud Reispassi saade. Kindla saatekava asemel jäi hommikuprogramm iga päev kell 7 - 10, päevast osa kell 11 - 18 täitsid erinevad saatelõigud (intervjuud, reportaazhid, otselülitused üritustele, veekogude äärde jms.). Igal nädalavahetusel osales kogu toimetus mõnel laadal, messil, suuremal suvesündmusel. Sealt tehti kahe päeva jooksul kellaaegadel 11 - 17 otselülitusi, mille vahele mängis produtsent Tallinna stuudiost muusikat.

Sügisel 1996 tehti kevadises saatekavas mõned muudatused, põhimõtteliselt mindi tagasi sõnasaadetega täiskava juurde, mis algasid tööpäeva õhtuti kell 20. Saatekavva tuli tagasi saade Reisspass.

2.1.4. Töö korraldamine. Uudistetoimetuse kiire loomine

Ringhäälinguseaduse §4 Saade ja programm p.3 ütleb, et programmi päevamahu peab olema vähemalt 5% uudistesaadet, välja arvatud pühapäevane ja riiklike pühade programm. (Ringhäälinguseadus, RT, 42/1994: 1232) Raadio B3-e jaoks oli uudiste ostmine või otsimine üks kiiremaid lahendamistvajavaid probleeme, mis tekkis kolm nädalat enne raadiojaama eetrisseminekut. Omanik ei olnud uudiste edastamisega arvestanud.

Esimesena pidas peatoimetaja uudiste võimaliku ostmise või ülekandmise suhtes läbirääkimisi Eesti Raadio tollase peadirektori Peeter Sookruusiga. Eesti Raadio lubas oma uudiseid transleerida ja nii oletasime, et omaniku poolt eraldatud 40 tuhat krooni kuus läheb nende eest tasumiseks. Peeter Sookruusi äkkotsus tehingust loobumise kohta tõi muutuse, põhjenduseks oli väide, et kuna tegemist on konkurentjaamaga, siis Eesti Raadio uue jaama tulekut oma uudistega ei toeta. Teine pakkumine, et uudiseid mõnelt teiselt raadiojaamalt transleerida, läks AS Triole. Tollane AS Trio tegevdirektor Jüri Estam andis transleerimisideele heakskiidu, kuid tulevasi konkurente tögades küsis ta Kuku Raadio uudiste edastamise eest Raadio B3-s 120 tuhat krooni kuus ehk kolm korda rohkem, kui Raadio B3 peatoimetaja Vello Rand võimaliku hinnana välja pakkus.

Raadio B3 oli sunnitud oluorras, kus tuli luua oma uudistetoimetus. Omaniku poolt lubatud 40 tuhande krooni eest tuli leida töötajad ning sõlmida lepingud infoagentuuridega. ETA ja BNS pakkusid alustavale jaamale sooduslepinguid ning ülejäänud summa eest toimus uudistetoimetajate üleostmine Eesti Raadiost. Uudistetoimetajateks tulid Priit Ennet, Piret Kriivan ja Marit Pukk. Lisaks neile alustasid tööd Andres Allpere ja Merike Kungla, kes leiti konkursi käigus ning kellel puudus varasem raadiotöö ja raadiouudiste toimetamise kogemus. “Uudistetoimetus pidi olema nii väike kui vähegi võimalik ja nii suur, kui vähegi võimalik,” meenutas Vello Rand.

2.2. Teine etapp, veebruar - aprill 1997

2.2.1. Äkilised investeeringud.

Veebruaris 1997 määras omanik raadiojaama uueks peadirektoriks Margus Hundi, Vello Rand jäi edasi peatoimetajaks. Uue peadirektori tulek toimus kiiresti. Kollektiivile uut juhti ei tutvustatud, info levis inimeselt inimesele. Kunagine Raadio 2 peadirektor Margus Hunt, kes enne Raadio B3-e tulekut töötas Eesti Telefonis allüksuse juhina, oli Raadio B3e peadirektor 1997. aasta veebruari lõpust aprilli esimeste päevadeni. Samal perioodil oli Vello Rand raadiojaama juhtimisest eemale lükatud, ta tegeles paberitöö ja honoraridega. Koos Vello Ranna taandumisega/ taandamisega peatoimetaja kohalt lahkus muusikajuht Antti Kammiste. Uueks muusikajuhiks sai raadiojaama muusikatoimetaja Vytautas Martinonis, kes oli avalikkusele tuntud rohkem diskori kui raadiotoimetajana.

Veebruaris 1997 tegi omanik uue katse raadiojaama laiemalt tutvustada ning teda uuesti turule tuua. Selleks investeeriti koos uue peadirektori Margus Hundi tulekuga raadiojaama suuri rahasummasid - Tallinnas korraldati suur otsepostituskampaania maksumusega 100 tuhat krooni, iga päev võitis keegi helistajatest 1000-kroonise rahatseki, eetris loositi välja kalleid auhindu. Toimus jaama uus enesereklaam.

2.2.2. Erinevate poolte huvid ja eesmärgid.

Veebruaris 1997 oli omanikul arvatavalt olemas idee raadiojaama müümise kohta. Suurte rahapaigutustega püüdis ta tõsta raadiojaama kuulatavust. Oletatavalt käis kõikvõimalike vahendite abil raadiojaama müügiks pakkumine, uute omanike otsimine. Ajakirjanikud ei olnud toimuvast teadlikud, omavahel tekkinud olukorra üle ei arutatud. Samuti ei toimunud ühtegi toimetuse koosolekut, kus omanik või peadirektor oleks toimuvat selgitanud.

Raadio uue peadirektori plaanis muuta raadiojaam kasumit teenivaks ettevõtteks, kus on kvaliteetne programm ja hea muusika. Aprillis 1997 lahkus peadirektor Margus Hunt ootamatult. Samal ajal oli kultuuriministeeriumist tulnud ettekirjutus,

et EBU esindaja ei tohi olla palgalisel vastutaval kohal kommertsstruktuurides. Margus Hunt kuulub Eesti esindajana EBUSse.

Raadioajakirjanike eesmärk oli teises arenguetapis veebruarist aprillini 1997 teha vastavalt oma oskustele igapäevast raadioprogrammi. Kuulujutud võimalikust jaama äramüümisest jõudsid ka ajakirjanikeni, ent need ei mõjutanud otseselt nende tööd, kuna põhikohaga töötajatel olid sõlmitud töölepingud määramata ajaks.

2.2.3. Programm. Uued rollid.

Perioodil veebruarist aprillini 1997, Margus Hundi peadirektoriks olemise ajal saatekavas muudatusi ei olnud. Suurem, otseselt toimetuse tööd puudutav muutus oli märtsis 1997, kui raadiojaama hommikuprogrammi juhtideks palgati Reet Oja ja Vahur Kersna. Mõlemad olid tuntud ETV saatejuhtidena. Nende sisseostetud staariroll oli omaniku hilisema seletuse põhjal (lisa 7) ainus kiire võimalus, et raadiojaama kuulatavus hakkaks oluliselt tõusma. Staar-hommikujuhtide töötasu oli võrreldes teiste töötajatega kahekordne. Tavalisel hommikuprogrammi toimetajal oli hommikukava honorar 400-500 krooni, neil 1000 krooni. Raadiojaama omanik tegi ilmselgeid pingutusi, et uute hommikuprogrammi juhtide palkamisega, nende varasemale populaarsusele toetudes leida kuulajaid. Staar-ajakirjanike sisseostmise idee oli esimest korda raadiojaamas arutlusel 1996. aasta sügisel. Tookord jäid muudatused raadiojaama rahalistele raskustele viidates olemata.

2.2.4. Töö korraldamine.

Vahur Kersna ja Reet Oja kui uute hommikujuhtide töölevõtmine märtsis 1997 vähendas hetkega viie inimese töökoormust, kuna sellele eelneva töökorralduse järgi oli igal hommikul eetris erinev hommikuprogrammi toimetaja. Endised hommikuprogrammi toimetajad, nüüd tavatoimetajate rolli asetunud põhikohaga raadioajakirjanikud pidid tootma Ojale ja Kersnale ette eetrimaterjali - leppima kokku hommikuintervjuusid, otsima lõbusaid uudiseid jm. Sisulist tööd jäi üldtoimetajatel järjest vähemaks.

Raadioajakirjanike ja omaniku omavaheline suhtlemine muutus järjest väiksemaks. Uue peadirektori ja uute hommikuprogrammi juhtide tööle võtmine toimusid ilma, et raadioajakirjanikud oleksid midagi teadnud. Ühtegi toimetusesisest koosolekut

teemal, missugune on raadiojaama areng laiemas plaanis või kas staar-saatejuhtide sisseostmine on püsiv või ajutine lahendus, ei toimunud.

2.3. Kolmas etapp, aprill 1997 - jaanuar 1998

2.3.1. Jälle uus peadirektor

Aprillis 1997 määras omanik raadiojaama uueks peadirektoriks senise hommikuprogrammi juhi Vahur Kersna. Kersna oli raadiotöö kogemusega TOP Raadiost aastatest 1991 - 1994, aprillis 1997 oli ta avalikkusele tuntud eelkõige kui ETV parim meessaatejuht.

Kersna juhtimisel alustas aprillis 1997 tööd sisuliselt uus raadiojaam. Muutus raadiojaama nimi - Raadio B3st sai Raadio Pulss B3, muutus logo - ratastel põrsa asemele tuli silma meenutav stilistiline kujund. Raadiojaama sisemine struktuur muutus - ainuvõim kuulus peadirektorile, talle allusid piltlikult öeldes ühes reas nii peatoimetaja kui kõik toimetajad ja reklaamiosakonna töötajad.

Raadiojaam andis päevas eetrisse 11 tundi originaalsaateid(!). Saatejuhtide arv tõusis üle kahe korra, eetris oli üle 30ne erineva inimese. Raadioajakirjanikud jagunesid jaamasiseselt endisteks ehk B3e aegseteks toimetajateks ning uuteks nn. Kersna ja Pulsi toimetajateks. Enamik Pulsi toimetajate gruppi kuuluvatest ajakirjanikest olid vabakutselised, vaid oma saadet honorari eest tegevad saatejuhid-toimetajad.

Kõrvuti suurte sisemiste muutustega nii saatejuhtide kui programmi osas jõudsid Raadio B3e ehk endiste põhitoimetajateni järjest sagedamini jutud raadiojaama võimalikust müümisest. Ajakirjanike seas oli infovaakum ja ebakindlus.

Mais 1997 alustas tööd noortele suunatud, põhiliselt viimaseid edetabelihitte mängiv raadiojaam Sky Plus, mis mõjutas Raadio Pulss B3e eelkõige nimesarnasuse pärast. Kuna ajaliselt langesid kokku Raadio B3e muutumine Raadio Pulss B3ks ning Sky Plusi turuletulek, viis see kõik segadusse nii kuulajad, mõlema raadiotoimetuse liikmed kui reklaamiandjad, kes ei suutnud hetkega tekkinud olukorda enese, kuulajate ja reklaamiandjate jaoks seletada. Nii arvati

näiteks, et kuna Raadio B3 pidi ennast Kersna kui uue peadirektori ajal põhjalikult uuendama, siis oli tulemuseks Raadio Sky Plus.

Raadio Pulss B3e peadirektori Vahur Kersna (oli selles ametis aprillist 1997 kuni jaama sulgemiseni jaanuaris 1998) uuenduspõhimõtte oli, et raadiojaam on inimesele sõber. Endine Raadio B3e reklaamlause Be free! - Ole vaba! oli Kersna jaoks stiililt ja sisult sobimatu. Kersna poolt loodud uus reklaamlause oli "Tahan aidata Sul elada. Olla Su sõber". Kersna sõnul ei taha raadiojaam "tukkida kuulajat, vaid katsub olla kerge ja sõbralik." (Lõhmus, M. Ringhääling muutumises. Meediaorganisatsioon I, 1998: 72)

Raadio Pulss B3e viimane eetripäev oli 22. jaanuaril 1998. Hommikul kell 10, pärast hommikuprogrammi lõppu, toimus koosolek, kus omaniku esindaja teatas kõigile raadiojaama töötajatele, et raadiojaam on müüdud AS Triole. Teate järgi ei pidanud raadioajakirjanikud alates 23. jaanuarist 1998 tööle tulema. Töötajatele anti isiklikult kätte lehed, kus seoses omaniku muutumisega paluti tulla läbirääkimistele. Omaniku esindaja lukustas peale koosoleku lõppu raadioruumid, tunni aja pärast kaotasid kehtivuse raadiotöötajatele jagatud magnetuksekaardid. Raadioeetris oli muusika, kuna arvutisse oli see sisse programmeeritud. Selle vahele kostusid (olematu) Raadio Pulss B3 tunnussignatuurid.

Jaanuarist maini 1998 mängis raadiosagedustel ainult muusika. Mais 1998 hakkas samadel sagedustel tööle ainult eestikeelset muusikat mängiv raadiojaam Raadio Elmar, mis kasvas kiiresti Eesti üheks kuulatavamaks raadiojaamaks.

2.3.2. Erinevate poolte huvid ja eesmärgid

Arvatavalt asus Vahur Kersna aprillis 1997 peadirektori kohale teadmisega, et omanikul on kindel soov raadiojaam maha müüa. Võimalik, et selles olukorras oli osaliselt tema isiklik plaan panna ennast kui raadiojaama juhtfiguuri ja oma organisaatorivõimed sellises situatsioonis proovile. Võimalik, et töötuleku taga oli pragmaatiline lähenemine teenida isiklikku kapitali.

Omaniku huvi oli jaam alates aprillist 1997 võimalikult kõrge hinnaga maha müüa. Raadiojaama juhtifiguuride pidev vahetamist tuleb tõlgendada kui lahenduse

otsimist probleemile, et raadiojaam oleks pidanud esimese tegevusaasta lõpuks jõudma reklaamiga tagasi teenima kogu jaama asutamisse pandud kapitali ja eduka reklaamimüügi korral teenima ka kasumit. Äriplaani järgi pidanuks Raadio B3 hiljemalt sügisel 1996 olema üks kuulatavamatest üle-eestilistest kommertsjaamadest.

Alates kevadest 1997 oli raadioajakirjanikel kaks erinevat rolli. Üldtoimetajad ehk raadiojaama esimestest päevadest olnud koosseisulised toimetajad muutusid kohati formaalseteks rollitäitjateks. Omaniku jaoks olid ajakirjanikud enese teadmata õnnestuma pidanud müügitehingu vahendajad. Uus roll tekkis raadiojaama ajakirjanike sekka seoses Kersna suure programmimuutusega, mis tõi ligi 20 uut saatejuhti ja kes tõusid peadirektor Kersna jaoks nn. tõeliste ajakirjanike rollide kandjateks. Esialgne raadioajakirjanike grupp tegi raadiosaateid põhimõttel “teen oma osa ära ja ongi tänaseks kõik”. Kevadel ja suvel 1997 suurenes lõhe nn. esialgse ja nn. uue toimetuse ajakirjanike vahel.

2.3.3. Programmimahu suurenemine, uued rollid.

Vahur Kersna tulekuga peadirektoriks aprillis 1997 ja seetõttu sisuliselt uue raadiojaama tekkega muutus programm peaaegu sajaprotsendiliselt. Esialgsest programmist säilis üldnimetusega hommikuprogramm ja laupäevaõhtune edetabelisaade.

Peadirektoril oli soov teha uut tüüpi raadiot - Raadio Pulss B3 pidi tema nägemuse järgi olema humoorikas seltsiraadio. Raadio Pulss B3 andis päevas eetrisse 11 tundi originaalsaateid, nn. ribadena jooksid saated ühest päevast teise, kindlustades kuulajale ühel kellaajal kohtumise ühe kindla inimesega (vt. tabel 13). Tüüpide järgi oli enam intelligentset meelelahutust pakkuvaid ja huvitava keelekasutusega saateid. Saatejuhtide arv kahekordistus - 15 asemel ligi 30 saatejuhti, tuntud inimestest tulid raadiojaama tööle varem põhiliselt liiklusspetsialisti ja endise miilitsana tuntud Kirill Teiter, laulja ja lauluõpetaja Jaak Joala, endine raadiotoimetaja ja tollane Riigikogu liige Toivo Tootsen, seksuoloog Imre Rammul, raadiotoimetaja ja psühholoog Härmo Saarm.

Suuremad jaamad on Pulss B3 40 töötajaga, kellest 26 osalevad programmi loomisel. Pulss B3 mõned saated torkavad silma nutikuse ja metafoorsusega. Raadiokanali eripära - inimlik vestlus, spontaanne kontakt ning keskustelu inimesega on lisanud enamiku raadiote saatekavadesse vastavad intersubjektiivsed saatevormid, näiteks Öölane Pulss B3-s. (Lõhmus, M., Ringhääling muutumises: hetk 1997. Meediaorganisatsioon I, 1998: 72- 73)

Saade	eetriaeg	toimetaja	saate funktsioon	saate vorm
hommiku-programm	iga päev 6-9	erinevad	informeeriv, meelelahutuslik	segazhanr
Kirillitsa	tööp. 11-12	Kirill Teiter	meelelahutuslik	monoloog
Siesta	tööp. 13 - 14	Vello Rand	informeeriv, osalemist pakkuv	segazhanr
Aja Pulss	tööp.15-16	Aule, Varustin	meelelahutuslik	vaba vestlus
Autopiloot	tööp. 16 - 17	erinevad	informeeriv	intervjuu, vaba vestlus
	tööp. 17 - 18	Vahur Kersna	osalemist pakkuv	soovisaade
Ostupalavik	tööp. 18 - 19	Allan Hook	informeeriv, meelelahutuslik	segazhanr
Kitarrisafari	esmasp. 19 - 21	Jaak Joala	meelelahutuslik	segazhanr
Jüri Liimi autorisaated	igal tööpäeval 21-22	Jüri Liim	informeeriv, hariv	raadiolavastus
Öölane	N - L 22 - 02	Ojasson, Saarm	osalemist pakkuv	vestlussaade
Keskus kuuleb	laup. 10 - 12	Kersna, Rand	osalemist pakkuv, meelelahutuslik	anekdootidevõisturääkimise saade
Armuapteek	laup. 21 - 22	Iris Saluri, Imre Rammul	hariv	intervjuu
Spordipulss	laup. 18-20	Marko Saaret	informeeriv	uudised, intervjuu, reportaazh
Eurotop	laup.22-24	Martinonis	meelelahutuslik	muusika

Tabel 13. Raadio Pulss B3e saatekava mai 1997 - jaanuar 1998.

3. RAADIOAJAKIRJANIKU ROLL RAADIOJAAMAS JA ROLLI MUUTUMINE JAAMA ARENGUETAPPIDES

Käesolevas peatükis vaatlen raadiojaama erinevaid arenguetappe keskendudes raadioajakirjaniku rolli ja selle muutuste analüüsile. Iga etapi alguses on välja toodud sellele ajale iseloomulikud, tunnuslikud olukorra kirjeldused. Sellele järgneb minu nägemus, kas ja kuidas konkreetne situatsioon raadioajakirjanikke mõjutas.

3.1. Esimene etapp

Raadio B3 läks 29. detsembril 1995 esimest korda eetrisse tulevases raadiostuudiost, kuna ehituslikult ei olnud ruumid veel valmis. Algselt planeeritud üle-eestilise jaama asemel alustas tööd sisuliselt ainult kohalik, Tallinnas ja selle lähiümbruses kuuldav jaam. Esimestest eetripäevadest peale olid sisulisel toimetusel ja reklaamitoimetusel vastastikuseid probleeme, kuna kummalgi poolel oli raadiojaama üldarengusuunast erinev arusaam.

3.1.1. Objektiivsed muutused

- Alates 28. detsembrist 1995, raadiojaama avamispäevast alates läksid ligi poole aasta jooksul raadiosaated eetrisse sisuliselt ehitusplatsilt, sest raadioruumid ei olnud välja ehitatud. Omanik oli ajakirjanikele lubanud, et jaam alustab eetri- ja inimkõlbulikes tingimustes vaatamata teiste firmade ehitusjärjele. Tekkis esimene vastuolu raadiotoimetuse ja omaniku vahel.
- Omanik ei teadnud, et seaduse järgi peab raadiojaamas olema uudiste- ja infoprogramm, mis moodustab 5% programmist. (vt. 2.1.4.)
- Esimestel eetrikuudel 1996. aasta alguses tekkisid raadioajakirjanike ja reklaamitoimetuse vahel tõsised sõnavahetused. Kuni 1996. aasta kevadeni kõlas eetris ainult omaniku klubi Dekoltee kontserdi- ja diskoreklaam. Ajakirjanike arvates ei tegelenud reklaamitoimetuse üldse müügitööga, ärijuht ja reklaamitoimetaja süüdistasid toimetust müügikõlbmatu programmi tootmises ning omaniku kapitali otseses raiskamises. Sügisel 1996 keeldus omanik raadiojaama lisainvesteeringute tegemisest.

3.1.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.

- Pooleliolevad, alles ehitusplatsi meenutavad tööruumid tähendasid toimetusele, et kogu programmi - nii uudiseid, jaama muusikalist poolt kui sõnasaateid valmistati ette 20-ruutmeetrises toakeses. Jagati ühte arvutit, kusjuures uudistetoimetaja pidi sealt modemi abil saama iga täistunni jaoks uudised, sõnasaate ettevalmistaja tahtis saateteksti monteerida, kolmas vabakutseline toimetaja-saatejuht lihtsalt oma saadet arvutis erinevatest failidest nn. eetrikõlblikuks pakiks kokku panna.

“Raadiojaama käivitamisel puudusid elementaarsedki töötingimused - nii tuli seadmetesse pidevalt ehitustolmu, sest raadioruumide kõrval, all ja peal tegeleti teiste firmade ruumide väljaehitamisega. Talvel tegid toimetajad ennastületavalt saateid miinuskraadidega eetriruumis. Ehituslikud takistused kestsid kuni aasta pärast raadiojaama käivitamist. Kui praegu tagasi mõelda, oli algusaeg kõik kokku kui raadiotöötajate entusiasmil seisev lõputu eneseületamine.” (intervjuu Vello Rannaga, lisa 7)

Vello Rand tunnistas hiljem, et “ma oleks pidanud peatoimetajana selja sirgu hoidma ja ütleva, et nende tingimuste juures, kus raadiojaamal puuduvad korralikud tööruumid ja normaalsed töövahendid ning on ilmselge, et lubatud sagedustel ja väljareklaamitud levialal me alustada ei saa, raadiojaama avamisest keelduma.”

- Omaniku teadmatus, et raadiojaamas peab seaduse järgi olema uudiste- ja infoprogramm, oli raadioajakirjanikele esimene märk sellest, et omanik polnud raadiojaama sisulise loomisega kursis. Omaniku vastuseis uudistele kasvas kiiresti üle vastuseisuks kogu sõnalisele osale. Peatoimetaja esitas kirjalikke põhjendusi, miks peab programmis olema üks või teine sõnaline saade, kellele see on suunatud, kes on toimetaja.
- 1996. aasta sügisel, peaaegu aasta pärast raadiojaama toimimist, kui reklaamimüügi madal tase ja esimesed auditooriumiuuringud näitasid, et raadiojaam ei ole olnud piisavalt edukas, tekkis toimetuse ja omaniku vahel teine suurem vastasseis. Omanik süüdistas ajakirjanikke, et toimetuse näol on tegemist ebaprofessionaalsete ajakirjanikega, kes ei suuda teha müüdavat programmi.

Toimetajatel tekkis tunne, et omanik ei kujuta üldse ette, mida tähendab raadiosaadete tegemine, uue raadiojaama käivitamine, programmi ülesehitamine. Toimetuselt oodati kiireid tulemusi, mida saaks rahas mõõta. Ajakirjanikud olid oma nägemusega raadiojaama arengust kui tüütud targutajad. Vastulausete ütlemlisel selgus, et omanik ei kuulnudki oma raadiojaama ega teadnud ka ülsõnaliselt, millised saated, millal ja kellele eetris on.

3.1.3. Raadioajakirjanike rollid

Esimese etapis tekkisid raadiotehnikute rollid sõltuvalt ametikohast. Ajalises mõttes alustasid novembris 1995 esimesena tööd peatoimetaja Vello Rand ja muusikajuht Antti Kammiste, esimene neist komplekteeris toimetuse koosseisu, teine salvestas arvutisse tulevase raadiojaama muusikavalikut.

Toimetajate osas välja kuulutatud konkurss tõi raadiojaama tööle 7 saatejuhti, neist Krista Taim sai koosseisulise toimetaja koha. Valiku konkureerijatest tegid peatoimetaja ja vastutav toimetaja. Enne raadiojaama eetrisseminekut oli tegemist väikese inimgrupiga, mis tegutses väga ühtselt ja oli kõrgelt motiveeritud. Põhiotsused programmi ja üldise töökorralduse suhtes tegi peatoimetaja Vello Rand, üldtoimetajate ülesandeks oli mõelda võimalike saadete ja saatejuhtide peale.

Vello Ranna kui peatoimetaja roll nõudis alluvate usaldamist. Igal ajakirjanikul oli oma kindel osa programmist, mille eest ta vastutas. Hilisemates, peale raadiojaama sulgemist olnud vestlustes on raadioajakirjanikud maininud, et teisalt oli peatoimetaja Rand vahel oma juhtimisstiililt liiga pehme ning toimetus tundis puudust peatoimetaja teatavast autoritaarsusest. Võimalik, et kõik tulevased teravad probleemid jäid raadiojaama esimesel etapil tänu Rannale üles kerkimata. Alles tunduvalt hiljem said raadioajakirjanikud teada, et just raadiojaama töö esimesel etapil 1996 - 1997 olid peatoimetaja omaniku juures nn. kohvilkäimised üsna sagedased.

Pärast täisprogrammi alustamist muutus ajakirjanike töötempo kiiremaks. Kuna korralikke raadioruume ei olnud, tekkisid esimesed rollikonfliktid jaama enda töötajate vahel - ruumikitsikus ei lubanud süveneda oma tegemistesse, külm

salvestusruum sundis saate pigem kiiremini kui korrektselt materjali arvutisse ümber võtma ja kiiresti puhastama. Saatejuhid käisid intervjuusid salvestamas graafiku alusel, kuna kasutusel oli ainult kaks diktofoni. Stuudiokülalisi ei saanud kutsuda, sest raadioruumid ei olnud välja ehitatud.

Esimese raadioruumi valmimine kergendas eelkõige uudistetoimetajate tööd ja lahendas osaliselt ajakirjanike vahel olnud pinged. Lisaks uudisteruumile valmis 1996. aasta keskel peatoimetaja kabinet, millel oli ühine aken stuudioga. See oli saatejuhtidele psühholoogiliselt häiriv tegur, millest koosolekutel avalikult ei räägitud, pigem kurdeti “psühhilise terrori” üle omavahelistes vestlustes. Peatoimetaja seljatagune pilk olevat piiranud raadioajakirjanike sõnul ka siis, kui oli teada, et teda ei ole tegelikult raadioruumides.

Raadiojaama toimetuses töötasid üldtoimetajad. Igal ajakirjanikul oli oma kindel koht jaama sisemises struktuuris (kuni reklaamitoimetuse ja omaniku eraldumiseni) ning oma kindlad saated, mille valmimise ja eetrissemineku eest vastutati.

Suurem rollide konflikt tekkis reklaamitoimetuse ja üldtoimetuse vahel. Raadioeetris olid üksikud reklaamid, mille lõppedes jäid vaid jaama tunnussignatuurid. Samas süüdistas reklaamitoimetuse eesotsas ärijuhiga toimetust viletsa programmi tootmise pärast, seda olevat võimatu müüa. Toimetuse põhikohaga töötajad tegid samas peatoimetajale korduvalt ettepaneku istuda koos reklaamitoimetusega koosolekule ja räägime probleemid selgeks. Vastastikused süüdistused kõlasid stiilis “miks me saateid teeme, kui keegi ei teagi sellenimelist jaama ega saadet ennast” versus “tehke paremat programmi, siis saame seda ka müüa”. Toimetajatel olid saateideed, samas puudus nende kohta reklaam.

Ärijuht hakkas pärast seda, kui toimetuse on kõvahäälselt avaldanud rahulolematust reklaami korraldamatuse pärast, toimetusest eemale hoidma. Reklaamituba oli raadiojaamast umbes 20-minutilise tee kaugusel, kasvatati vahemaad vaikimiste, alt-kulmu-pilkudega tunduvalt pikemaks. Vastuseis reklaamitoimetuse ja üldtoimetuse vahel kasvas kevad-talvel 1996 nii kiiresti, et 1997. aasta suve alguses oli lõhenenud ka toimetuse sisemine struktuur ning reklaamitoimetuse oli koos

omanikuga üldtoimetusest eraldiseisev grupp. Toimetajate jaoks oli hämmastav peatoimetaja tegutsematus, kes ei püüdnudki probleemile lahendust leida.

Kokkuvõttes võib öelda, et esimeses etapi ajal olid raadioajakirjanikud kas saatejuhi-toimetaja, muusikatoimetaja või peadirektori-juhi rollis. Sõltuvalt saatest erinesid ajakirjaniku funktsioonid. Erinevaid rolle kirjeldava määratluse sisemine/välimine all pean silmas seda, kas roll oli raadioajakirjaniku enda poolt võetud (sisemine) või oli roll tulnud seoses ametikohustuste, suurema vastutusega (välimine roll). Peatoimetaja Vello Ranna ja muusikatoimetaja Vytautas Martinonise puhul olid mõlemad rollitüübid olemas (vt. tabel 14 järgmisel lehel).

Roll	rolli tüüp	täitja	saate nimetus, tüüp	ajakirjaniku funktsioon
saatejuht	sisemine	Taim	hommikuprogramm	informeeriv, hariv, meelelahutuslik
	sisemine	Rand	hommikuprogramm	sama
	sisemine	Ojasson	hommikuprogramm	sama
	sisemine	Kõuhkna	Valikuvabadus	meelelahutuslik
	sisemine	Paide	Valikuvabadus	informeeriv, hariv, teadvustav
	sisemine	Kreem	Rock Off	meelelahutuslik informeeriv
	sisemine	Oja	Rock Off	sama
	sisemine	Erilaid	Klikiajastu	hariv
	sisemine	Ojasson	Rollimäng	hariv, seltsipakkuv
	sisemine	Mirme	Filmimuusa	informeeriv, meelelahutuslik
	sisemine	Taim, Ojasson	Kas tunned maad...	hariv, osalemist pakkuv, meelelahutuslik
	sisemine	Taim	Seal, kus lõpeb...	informeeriv, osalemist pakkuv
	sisemine	Kriivan, Ojasson	Roosa Põrsas ja ...	osalemist pakkuv, hariv
	sisemine	Rand, Kappel	Pillimees pajatab	meelelahutuslik
	sisemine	Rand	Ühispada	meelelahutuslik hariv, informatiivne
	sisemine	Kanter	Reispass	informatiivne, osalemist pakkuv
muusika-toimetaja	sisemine, väline	Martinonis	Sea moodi ...	muusikalist meelelahutust pakkuv
peadirektor	sisemine, väline	Rand		juhtimine, raadiojaama töö üldine korraldamine

Tabel 14. Raadio B3e ajakirjanike rollid raadiojaama tegutsemise esimeses etapis detsember 1995 - veebruar 1997

3.1.4. Arvamus raadioajakirjaniku olukorra ja rolli kohta.

Vaadeldes raadiojaama esimeses etapis toimunud muutusi, pean vajalikuks välja tuua minu arvates kõige enam raadioajakirjanikele mõju avaldanud sündmused.

1. Toimetuse ja omaniku erinevad arusaamad raadiojaamast. Omaniku Lauri Laubre nägemuse järgi oli Raadio B3 lahe muusikajaam. Ta suhtus algul raadiojaama tegemistesse kui kuulaja, mitte kui omanik. Omanikupool sai toimetusele nähtavaks alles siis, kui oli selge, et kiiret raha raadiojaam ei too. Omaniku jaoks oli üllatus, et ringhäälinguseaduses on kirjas uudiste 5%-e nõue või see, et kui ringhäälinguloaga on võetud endale kohustus mängida 30% eestikeelset muusikat, siis võivadki konkurendid põhjendatult kultuuriministeriumile kaevata, kui seda ei tehta. Toimetuse ühise arusaamise järgi oli Raadio B3 üle 20-aastastele suunatud meelelahutusjaam, kust lisaks täpselt sihtrühmale valitud muusikale on võimalik kuulata ka uudiseid, üldharivaid saateid, intellektuaalseid mängu. Konflikt omanikuga kasvas aegamööda - tema tahtis oma isiklikku raadiojaama ja toimetust püüdis tõestada, et kõik inimesed ei ole samasuguste huvide, muusikalise ja sõnalise poole maitsega nagu on omanik.

Olgugi, et esimesel raadiojaama reklaamlehel ütleb omanik: "B3 pole kitsalt piiritletud, spetsiifilise kuulaja raadiojaam, ta ei eelista üht muusikastiili teisele ega ahvatle kuulajat mõne erakonna libalubadustega. Kvaliteet ja kuulaja iseseisva mõtlemise austamine on selle raadiojaama tingimusteta kriteeriumid, millelt B3-e tegelikud tegijad, minu head kolleegid, täna alustavad." (lisa 4)

2. Toimetuse ja omaniku vastastikune teineteise vältimine. Mida suuremaks kasvas vastastikune usaldamatus, seda harvem nägi omanikku või tema esindajat toimetuse koosolekul. Filtrirolli võttis enda kanda peatoimetaja, kes käis omaniku kabinetis "kohvil" ja jagas kuuldu hiljem leebemates toonides toimetusele edasi. Omanik oli reatoimetaja jaoks kõrge ja kauge tegelane, keda hilisemad tulijad isegi ei tundnud.

3. Rahalised probleemid. Omaniku jaoks oli raadiojaama loomine kiire äriprojekt, mis töötab ennast kiiresti üles ja mida on odav pidada. Kui toimetuse koosseis oli

veel väike, olid väikesed ka palga- ja honorarikulud. Juba esimesel tegevusaastal oli aga vaja lisainvesteeringuid, samuti kasvas töötajate arv ning infoagentuuridele makstav tasu. Kasvavad kulud suurendasid omaniku ja toimetuse vahel olevat lõhet - üks tahtis minimaalsete kulutustega maksimaalset programmi, teine tahtis arendada raadiojaama, mis kvaliteetprogrammiga hakkab aegamööda ka kulutusi tasa teenima.

“Esimest tegevusaastat iseloomustas rahalises plaanis pidev kulude kasv. Raadiojaam ei saanud jääda tasemele, kus päevas on kaks saadet ja ülejäänud ajal mängib muusika. Saatemahu tõus tõi kaasa honorarifondi, mis oli 25 tuhat krooni kuus, pideva ületamise,” meenutab Rand. “Ka selle summa eest ei saanud teha kõike, mida oleks tahtnud. Inimestel oli häid saateideid, aga hea saate eest peab tegijale ka maksma.”

4. Ääretult halb alustamispäev. 29. detsember on kuupäevana jõulude ja aastavahetuse vahel. Raadiojaama algus jäi aastalõpumeeleolude vahele. Tegelikku, ringhäälinguloaga nõutud kuupäeva 15. november 1995 varjati ka peatoimetaja eest.

5. Konflikt reklaamiinimestega. Ärijuhil ja omanikul puudusid konkreetset nägemused, missuguste vahenditega ja millal, keda ja kuidas uue raadiojaama tulekust teavitada. Esimene suurem turundus- ja reklaamialane möödalaskmine oli enne esimest eetripäeva, kui põhikonkurentidest raadiojaama eetrisse osteti reklaamiaega, kus selge hääl kuulutas: “Uue raadiojaama alguseni on jäänud kaks päeva, poolteist päeva, pool päeva ...” avamispäeval jooksis reklaam iga poole tunni tagant. Toimetuse ei teadnud mujal jooksvast reklaamist midagi. Seepärast sai tehniline aps, kus avamishetkel jooksis stuudioarvuti kinni ja tervitussõnad hilinesid kolm minutit, Raadio B3e jaoks omamoodi naljanumbriks.

6. Halb logo ja reklaamlause. Logo ilmunisega lubas omanik toimetust üllatada. Suur oli ehmatus, kui omanik näitas kribu-krabulist ratastel sõitvat siga (lisa 1). Milline on sea ja raadiojaama omavaheline seos? Mida või keda see sümboliseerib? Reklaamlause B3 - Be free! (Ole vaba!) toimis ainult kirja pildis, kus tuli välja

sõna- ja hääldusmäng. Toimetuse vaikiva kokkuleppena nimetati raadiojaama Bee Kolmeks.

Raadio B3 peatoimetaja Vello Ranna arvates olid 1996. aasta sügisel kogu raadiojaama esimesed ebaedu põhjused järgmised:

1. raadiojaama loomise ja toimimise ideed olid liialt õhulosside tasemel. Liigne optimism ja tehatahtmine võitis selle reaalsuse, kus tegijad tegelikult olid. Ehk teisisõnu - esimesel tegutsemisaastal puudusid isegi korralikud töövahendid ja tööruumid. "Toimetajad jõudsid oma tööruumi läbi mingite happevannide, turnisid puidust ehitustreppide peal, tegid saadet miinuskraadidega ruumides. Seda lausa ei usu praegu. Oli nagu õudusunenägu," meenutas Rand kevadel 1999. "Äriplaanides seisnud idee, et üle-eestiline programm läheb eetrisse arvutist ja korralikest toimetuseruumidest, oli ilus paberil ja rääkides. Tegelikkuses see ei toiminud."

2. Puudus esialgselt planeeritud leviulatus. Raadiojaam alustas Tallinna jaamana ja alles aasta pärast esimest eetripäeva oli olemas lubatud leviala (lisa 2).

3. Raadiojaama eduks võinuks olla turusituatsiooni oskuslik ärakasutamine. Raadio 2 oli talvel 1996/1997 populaarsust kaotamas, turuliider Raadio Uuno pakkus hoopis teistsugust muusikat ning Vikerraadio ei olnud oma sisulist reformimist veel alustanud. "Kui Raadio B3 oleks alustanud Soome Radio Nova formaadis, oleks jaamal läinud hüppeliselt väga hästi," oletab Vello Rand. Tema nägemuses oli tegemist meelelahutusjaamaga, mis on suunatud 20-49-aastasele kuulajale.

4. Täiesti ebaõnnestunud finantsjuhtimine. Sisuliselt puudus raadiojaamal avamisest peale inimene, kelle ülesandeks oleks olnud tegelemine raadiojaama rahalise poole, reklaamiküsimuste jms. Raadiojaama antireklaamina mõjusid ajalehtedes ilmunud pildid, kus rusikaga vehklev mees tõmbab agressiivselt läbi õhu ja tema all olev kiri teatab, et B3 - ole vaba!

Kui vaadata võrdlevalt samalaadsete probleemide lahendamist Soomes, on märgatav, kuivõrd oluliseks peetakse alustava raadiojaama puhul selge logo ja reklaamlause olemasolu. Järgnevad tsitaadid pärinevad raamatust Radiotyön perusteet.

Parim turuvallutaja on toode ise. Raadiotegemine koosneb mitmest tootest, mida püütakse turustada - raadiokanal ise on toode, üksik saade või populaarne saatejuht võivad olla kaubamärgid. Tootel on olemus ja imago, mille abil moodustub kuulajale tervikpilt kogu jaamast. Parimatel raadiojaamadel on oma tugev ja kindel kaubamärk.

Raadiojaam vajab selget ja lühikest sõnumit, mida kuulajatele edastatakse. See võib olla ühekordne kuid oluline ja meeldejääv asi, mida saab edasi arendada ja mida saab mitmetel erinevatel viisidel esitleda ja kasutada. Ainulaadsus on väga oluline, see eraldab toodet teistest turulolevatest asjadest.

Kuulajat puudutav ja samas loov sõnum on näiteks hittraadio Kiss FM-il. Slõugan ütleb *Suomen ainoa hittiasema Kiss FM* (Soome ainuke hittraadiojaam). Reklaamlause toetab sajaprotsendiliselt raadiojaama suunda. Nii nagu coca-cola pudelit avades ei ole seal üllatuslikult Jaffa, samamoodi ei tule Kiss FM-ist kunagi Sibeliuse sümfooniaid. (Radiotyön perusteet, 1998:221)

3.2. Teine etapp

Perioodi veebruarist aprillini 1997 iseloomustab uue peadirektori Margus Hundi tulek, omanikupoolne ootamatu lisaraha paigutamine raadiojaama ning uute rollide - staar-saatejuhtide - tekkimine.

3.2.1. Objektiivsed muutused

- Veebruaris 1997 määras omanik raadiojaama uueks tegevjuhiks Margus Hundi. Sellisest muutusest teadis ajakirjanikest vaid peatoimetaja Vello Rand, kelle ettepanekul kutsutigi Hunt raadiojaama juhtima. Rand loobus juhikohast, sest omanik pani ta valiku ette, kas Rand võtaks üle jaama sisulise ja finantsilise juhtimise, või soovitas omanikule uue tegevjuhi kandidaadi, kellega alustatakse läbirääkimisi.
- Veebruaris-märtsis 1997 tegi omanik raadiojaamale suunatud suuri rahalisi investeringuid. Kui näiteks sügisel 1996 oli omanik teinud ettekirjutusi, et honorarifond on liiga suur, saateid liiga palju ja kõige selle tulemusena kulub

mõttetult tema raha, siis nüüd oli tegemist mõnesaja tuhande krooniste ehk suhteliselt suurte lisasummadega.

- Märtsis 1997 alustasid tööd uued hommikuprogrammi juhid Reet Oja ja Vahur Kersna, kes toodi raadiojaama kandma staar-saatejuhi rolli. Võrreldes varasemate hommikujuhtidega oli nende honorar kahekordne.

3.2.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.

- Uue peadirektori Margus Hundi tulek oli raadioajakirjanike jaoks ootamatu. Kuna Vello Rand jäi edasi peatoimetajaks, muutusid segaseks alluvussuhted ja vastutusalad. Ajakirjanikud ei teadnud, kes ja mis küsimustes on tema ülemus.
- Toimetuses oli uue peadirektoriga tekkinud lootus, et uus juht viib raadiojaamas läbi suurema sisulise muudatuse, mis aitaks raadiojaamal majanduslikult paremale järjele saada ja edasi toimida.
- Veebruaris - märtsis 1997 tekkinud omaniku äkilised investeeringud olid ajakirjanike jaoks märk omaniku paanilisest käitumisest. Järjest sagedamini kuulsid ajakirjanikud jutuajamisi teemal Raadiojaama võimalik müük, nimedena mainiti nii Eesti kui välismaiseid ostjaid. Ebamäärasus tuleviku suhtes ja sisemise struktuuri hägustumine muutis inimestevahelisi suhteid. Kui varem tahtsid inimesed seltskonna pärast raadioruumides olla, siis alates varakevadest 1997 algas aeg, kus igaüks tegi ainult oma saadet ja pärast selle lõppu lahkus ka raadiojaamast. Omavahelistes vestlustes tunnistati igatsust raadiojaama alustamise järgi, kus struktuur toimis, kus toimetuse oli väike ja ühtehoidev.
- Reet Oja ja Vahur Kersna tulek hommikujuhtideks märtsis 1997 lükkas toimetajad tavapärastest rollidest välja. Viiel inimesel vähenes ette hoiatamata töökoormus, seega ka sissetulek. Toimetusele selgitusi jagamata tehtud otsus tekitas vastuseisu uute tulijate suhtes. Reet Oja peeti raadioajakirjanike endi seas selgelt ebaprofessionaalseks raadiohääleks.

3.2.3. Raadioajakirjanike rollid.

Teises etapis kujunes Reet Oja ja Vahur Kersna tulekuga hommikuprogrammi juhiks välja staar-saatejuhi roll. Raadio Pulss B3es oli see kevadel 1997 imporditud roll, mis sooviti siin tööle panna samamoodi, nagu välismaal on raadiojaamas oma kuulsad DJd, raadiojaama firmamärgid, imidzhiloojad. Endistest hommikuprogrammi juhtidest said üldajakirjanikud, kes teenindasid staar-saatejuhte.

3.3. Kolmas etapp.

Aprillist 1997 määras omanik uueks raadiojaama peadirektoriks senise hommikuprogrammi staar-saatejuhi Vahur Kersna. Mais 1997 alustas tööd sisuliselt uus raadiojaam, kuna muutusid nii jaama nimi, logo, saateprogramm, ka toimetajate rollid.

3.3.1. Objektiivsed muutused

- Aprillis 1997 saab uueks peadirektoriks Vahur Kersna. Kersna oli sel hetkel raadiotöö kogemusega ja professionaalne ajakirjanik. Raadio B3s käivitas ta kogu jaama kiire ümberprofileerimise. Paari nädalaga vahetus kevadel 1997 raadiojaama nimi, logo, tunnuslause, tunnusköllid, jaama kandev filosoofia. Programm kasvas 2-3 korda, saatejuhtide arv suurenes kaks korda. Muusika- või meelelahutusjaama idee muutus humoorika kavaga sõbraraadio ideeks.
- Mais 1997 alustas tööd järjekordne uus raadiojaam Sky Plus, mis oli nime poolest sarnane Raadio Pulss B3-le. Nimesarnasus “pulss” ja “pluss” tekitas mõlemas jaamas arusaamatusi: Raadio Pulss B3e töötajad võtsid vastu politseiteateid ning Sky Plusi töötajad said õiendada, et miks saatekava ikka nii palju muutus. Raadio Pulss B3e ja Sky Plusi segiajamine kestis esimese jaama sulgemiseni jaanuaris 1998.
- 22. jaanuaril 1998 oli Raadio Pulss B3 viimast päeva eetris. Raadiojaam oli omaniku esindaja sõnul müüdud AS Triole.

3.3.2. Olukorra subjektiivsed tõlgendused.

- Järjekordse uue peadirektori tulek aprillis muutis algusaegade toimetuse kõikvõimalike muutuste suhtes immuunseks. Oli selge, et võimalikest

uuendustest raadiojaama töös omanikult ega peadirektorilt ei kuule. Tänu sellele ei olnud raadioajakirjanikud enam toimetuse liikmed, vaid sündmuste kõrvaltvaatajad. Tehti küll saateid, kuid puudus sisemine teadmine, et kellele ja milleks neid tehakse. Kardeti saadete kadumist, koondamist, vallandamist.

- Vahur Kersna poolt seoses uue saatekava toimima hakkamisega raadiojaama toodud kümned uued inimesed tekitasid varasemates olijates kõrvalejätuse tunde. Püüe ühiste saunapidude või koosolekute kaudu seltskonda ühtseks muuta ei õnnestunud.
- Kersna tegemised tekitasid üldajakirjanikes ehk esimeses toimetuse koosseisus mulje, et tema poolt varem Jüri Makarovi juures juhitud TOP Raadio (tegutses kevad 1991 kuni 1994) on uuesti tööd alustanud. Saatekava põhitooniks oli humoorikas ja positiivsusele rõhuv programm, mis ehmatas samas maitsevääratuste ja eetiliste piiride ületamisega (saade Aja Pulss). Tõsisemaid teemasid käsitleti vaid uudistesaadetes ja Jüri Liimi autorisaadetes. Varasem kogu toimetuse ühtne püüd sellele, et raadiokavas oleks meelelahutuslik ja informeeriv pool tasakaalus ei mänginud enam rolli. Üldajakirjanike jaoks kadus võimalus öelda oma arvamuse raadiojaama üldarengusuuna kohta, strateegilised otsused tegi peadirektor.
- Teisalt oli Vahur Kersna püüd toimetust ühtseks liita positiivne märk. Alates detsembrist 1996 kuni mai 1997 ei toimunud ühtegi toimetuse koosolekut, seega ei vahetatud infot, ei arutatud kõiki toimetuse liikmeid puudutavaid küsimusi. Ajakirjanike jaoks oli märgatavalt oluline, et Kersna oli valmis toimetajat kuulama, ootama tema saateideid. Iseküsimuseks muutus see, et toimetajad ei osanud enam käituda. Kuna keegi ei olnud pikka aega tundnud huvi, kas ja kuidas ennast üleüldse raadiojaamas tunned, ei osatud enam olla ka loominguliselt avatud.
- Raadiojaama töö äkklõpetamine omaniku poolt 22. jaanuaril 1998 oli raadioajakirjanike jaoks šokk. Toimetajaid ja toimetuse sisemisi suhteid mõjutas kõige enam usaldamatuse selge tunnetamine, kui ammukuuldud jutud raadiojaama müümisest said äkki tõeks. Veebruaris 1998 said põhikohaga

töötajad veel palka. Samas jagunes toimetus mitmeks väikeseks grupiks - osa hakkas nõudma juriidiliselt õiget käitumist ja pöördus töövaidluskomisjoni, teine pool jäi apaatselt ootama ja jäi kokkuvõttes töötuks. Umbusaldus oli kasvanud ka toimetajatel omavahel, kuna raadioruumides kokkusaamine oli võimatu ja ülejäänud kohtumiste puhul oli alati keegi, kellele kohtumisaeg ei sobinud. Kasvav umbusk iseloomustas perioodi vahetult pärast raadiojaama sulgemist.

Märtsikuus hakkas omanik läbi oma esindajate kasutama sundvõtteid, et inimesed ise lahkumisavalduse kirjutaksid. Esialgne lubadus, et kõik töölepingud lähevad automaatselt üle Kuku Raadiosse ja kõik võivad hakata tööl käima mõnisada meetrit endisest töökohast edasi, osutus valeks. 1. märtsil 1998 ootas Kuku peatoimetaja Harri Tiido kõik põhikohaga töötajaid läbirääkimistele. Pettumus endise omaniku vastu ja ebakindlus uue tööandja suhtes tõi kohtumisele ainult kolm inimest. Tööd sai ainult Vello Rand, kelle palk ja Kuku Raadio hetkevajadused kattusid. Kevadel 1998 sai AS Trio juures tööd reklaamiosakond, teised Raadio Pulsi töötajad jäid töötuks, endised Eesti Raadio uudistetoimetajad läksid tagasi endisele töökohale, mõned saatejuhid vahetasid eriala.

3.3.3 Soome kogemus.

Kui vaadata Raadio Pulss B3e kolmes arenguetapis toimunud sündmusi, on võimalik Soome raadiojaamade kogemusest leida samasuguseid lugusid. Alljärgnevalt on toodud Radio Alexi ja Radio Ykköneni arengulood. Tegemist on kahe näitlooga, kas ja kuidas võib/ei või raadiojaam pärast saatekava kardinaalset muutmist ellu jääda.

Ühe raadiojaama kadumise lugu

Radio Ykkönen alustas tööd 30. augustil 1985 Helsingis sagedusel 91,1 MHz ning leviulatusega 30 kilomeetri raadiuses. Potentsiaalse auditooriumi suurus oli 800 tuhat - 900 tuhat inimest. Raadioluba määrati seitsmest ajalehe esindajast koosnevale ühendusele, Radio Ykkönen oli üks esimestest Soome kohalikest kommertsjaamadest. Eesmärgiks oli luua majanduslikult edukas raadiojaam, mille tegevusmärksõnadeks pidid olema kohalikud uudised ja võimalikult lai kuulajaskond (üheselt sihtrühma ei määratletud). Programm oli iga päev 12 tundi

“Püüdleme oma tegemistes sinna suunda, et tekitame kuulajas siin-ja-praegu tunnet. Kui midagi toimub, saame programmi kümne minuti jooksul muuta. Tahame olla avatud raadiojaam,” rääkis raadiojaama algusaegadel peatoimetaja Markku Veijalainen (Radio tuli takaisin, 1997: 31- 35)

1986. aastal sai raadiojaam esimesena kommertsjaamadest endale saatja-bussi, millega oli võimalik teha kvaliteetseid ülekandeid muusikaüritustelt, teha otsereportaazhe purjekasõidust ja linna kohal lendavast lennukist. Finantsiliselt toetasid kogu raadioprogrammi eetrisseandmist firmasaated. Toimetaja seletas kuulajatele, et tuleb saade, mille eest toimetuse ei vastuta ja raadiojaam teenis endale saatelt reklaamiraha. Peatoimetaja kinnitusele ei olnud rahateenimine ikkagi peamine. “Tahame teha võimalikult head programmi. Kui saade on hea, on sellel ka kuulajaid ning reklaamijad toob sinna reklaami,” ütles Veijalainen.

1995. aasta lõpul, raadiojaama üheksandal tegevusaastal, lõpetas Radio Ykkönen pankrotiga. Raadiojaam oli olnud üks Helsingi populaarsematest erajaamadest. Miks pankrot? Raadiotöötajate endi kinnitusele on ootamatus lõpus palju ebaselget. Raadiojaama tuntuim saatejuht Markus Similä arvab, et on täiesti võimalik, et rahaasjadega tegeleti kummaliselt (Suomen Kuvalehti 3 / 1996). “Ei ole võimalik, et käive kukub 24 miljoni marga pealt aasta jooksul 10 miljoni margani. Väga raske on uskuda, et reklaamimüük nii kiiresti vähenes ja et see on ainus pankroti põhjus,” ütleb Similä.

Toimetuse eest hoiti terve aasta jaama finantsseisu saladuses. Omanike poolelt oli teada, et Aamulehti tunneb huvi kogu jaama ostmise vastu. Aamulehti Grupi peatoimetaja andis televisioonis isegi intervjuu, kus teatas, et Radio Ykköneni sihtrühm on 30-50-aastased.

1996. aasta kevadel vallandatud Radio Ykköneni peatoimetaja Markku Veijalainen oli pankroti üle üllatunud, tema kinnitusele olid saatekava plaanid pikalt ette planeeritud. Samas tunnistas ta, et turuolukord muutus - tööle hakkas Kiis FM, kõrged ootused olid uue raadiojaama Energy tuleku suhtes. Reklaamiosakonnast lahkusid mõned väga head töötajad, nende asendamatus võib tema arvates pidada ka üheks pankroti põhjuseks.

Endiste omanike (oma vallandajate) kohta ei taha endine raadiojaama peatoimetaja midagi halba öelda, samas tunnistab ta, et kui jaamal tekkisid majanduslikud raskused, ei võtnud keegi omanikest vastutust enda peale.

Soomes Kohalike Raadiote Liidu juhataja Tapani Ranki kommenteerib, et Raadio Ykköneni oleks saanud pankrotist päästa. Tema hinnangul ei suuda ajalehekontsernid raadiotegevuse vastu piisavalt huvi tunda ega ole huvitatud nende edasiarendamisest.

Ühe raadiojaama ellujäämise lugu

Radio Alex alustas oma programmi 26. augustil 1996. Samal päeval, kui Radio 3 oma töö lõpetas. Enne suurt pööret ilmusid mahuka meediakampaania käigus igale poole plakatid lendavate inimeste, koerte ja raadiotega. Raadiojaama juhataja Jari Öystilä kinnitab, et uue jaama märksõnadeks pidid saama kergus, positiivsus, elurõõm.

Radio 3, mis Alexile eelnes oli Nurmijärvel Klaukkalas tegutsev kohalik raadiojaam, millel oli oma kindel ja välja kujunenud kuulajaskond. Raadiojaama muutmine võeti ette seetõttu, et Aamulehti Grupp ostis raadiojaama ära, loobus kahest väiksemast sagedusest ja jättis tööle võimsama saatja, mis kattis sama suure leviala.

“Meil oli kolm võimalust - kas jätkata endist raadio tegemist midagi muutmata, kohendada natuke endist programmi või alustada nn. valgelt lehelt täiesti uue raadiojaamana, millel on muutunud nimi ja formaat,” räägib Öystilä. (Visio 1/1997)

“Formaadi nii järsku muutmist ei ole Soomes varem toimunud. Kogu muutus viidi ellu kolme nädala jooksul. Teadsime, et kui see muutus nüüd ei õnnestu, siis ei tulegi meil midagi välja,” tunnistab juhataja. Tema sõnul kandsid uuendusmeelsed raadiotegijad ideed, et mida kiiremini muutus läbi teha, seda kiiremini harjuvad endised kuulajad uuega ja uued kuulajad tulevad uut jaama otsima. Programmidirektor Marko Tuomola tunnistab, et osadele endistele kuulajatele oli

formaadimuutus šokk: “Radio 3 oli pereraadio, nurmijärvlaste oma raadio. Programm oli tihedalt seotud ümbruskonnaga. Aga paari nädala pärast olid kuulajad ka uue jaamaga harjunud, osa neist muidugi ka kadus meie kuulajate seast.”

Soome raadiolood näitavad, et nii positiivsed kui negatiivsed muutused võivad ühe raadiojaama arengus toimuda väga kiiresti. Võimalik, et Radio Ykköneni endised töötajad ei tea tänaseni tegelikke pankrotipõhjuseid ja endise Radio 3-e kuulajad meenutavad nostalgiaga eelmise raadiojaama saateid. Raadio Pulss B3e kontekstis on mõlemad lood teatava kokkulangevusega - ka Raadio Pulss B3 toimetuse ei teadnud midagi raadiojaama finantsseisust ja äkiline jaama müük oli šokk. Radio Alex võiks olla paralleel Kersna tulekule raadiojaama. Muutused olid ka siis kiired ja põhjalikud. Oodatud tulemust nad kaasa ei toonud, selleks oleks tõenäoliselt pidanud programm pikemalt toimima.

Pean Soome raadiolugude juures oluliseks teadmist, kas ja kuidas toimuvad muutused konkreetsetes jaamades; missugused on suhted omaniku ja toimetuse vahel; kuivõrd õigustavad ennast nii finantsilised kui sisulised eksperimendid.

4. AJAKIRJANIKU TÖÖ PÕHIPROBLEEMID RAADIOJAAMAS

Käesolevas peatükis analüüsin neid probleeme, mis toimisid läbivana kõigis Raadio Pulss B3 kolmes arenguetapis. Probleeme tehnilise olukorra ja muusikavaliku ning auditooriumi võitmise ümber võib subjektiivse vaatenurga all käsitleda ka kui olulisemaid põhjendusi sellele, miks antud jaam enam ei tööta.

4.1. Tehnilised probleemid.

Avamispäeva reklaamlehel lubab omanik: "Et kasutusel on Eestis ainulaadne printsiip - kogu programm läheb eetrisse arvuti kõvakettalt - on toimetajate töö muutunud palju kordi lihtsamaks. [...] Iga toimetaja saab otse arvutivõrgus oma jutusaate kokku monteerida või teha seda kasvõi siis, kui saate esimene osa juba eetris kõlab." (lisa 4)

Tehnilistel põhjustel alustas üleriikliku leviga reklaamitud Raadio B3 ainult Tallinna saatjaga. Nii Koeru kui Valgjärve saatjad, mis katsid Kesk- ja Lõuna-Eesti, alustasid tööd veebruaris 1996. Kui Koeru saatja tööd alustas, selgus, et Raadio B3 signaal häirib Pärnu televaatajaid (lisa 2). Esialgselt lubatud 10 kWga saatja võimsust vähendati kümme korda. See tähendas, et Tallinnas ja Kesk-Eestis asuv Koeru saatjate leviringid ei kattunud ja lubatud RDS süsteem ei hakanud tööle. Haapsalu ja Pärnu saatjatega olid suured probleemid kogu esimese tegevusaasta jooksul. Suveks 1996 planeeritud raadiojaama suur Pärnu ja selle ümbruse reklaamikampaania jäi tehniliste probleemide pärast ära. Alles 1997. aasta algul ehk aasta pärast raadiojaama tööle hakkamist kattis saatjate võrk lubatud 75% Eesti pindalast, leviringidest jäid välja Ida-Virumaa ja Saaremaa läänepoolsem osa.

Üle-eestilise raadiojaamana ei suutnud Raadio Pulss B3 tegutseda. 1997. aasta suvel on interneti ringhäälingu-uudistes mainitud jaama ainult tänu tehnilistele probleemidele:

Uudis 3. mail 1997 - Eilsest (st. 2. maist 1997) peaks Raadio Pulss B3 Lääne - Eestis olema paremini ning kaugemale kuuldav. Põhjuseks on eilne saatja

häälestamine, mis raadio enda sõnul pidi nende levi suurendama. Pulss B3 saatja asub Haapsalus ning töötab sagedusel 92,2 MHz.

Uudis 2. juulil 1997 - Suured hädad Pärnu kandis... Raadio Pulss B3 helikvaliteet on Pärnus võrreldes teiste B3 saatjatega hoopis halvem (kahinad). Mis on põhjused, pole teada, seda eriti Pulss B3 puhul, kes peaks kasutama Eesti Telefoni valguskaableid, et signaal edastada üle Eesti asuvatesse saatjatesse.

Uudis 10. juulil 1997 - 5. juulil kell 10.00 ei töötanud Pulss B3 Pärnu saatja sagedusel 99,0 MHz, kella 12.00 paiku oli B3 programm Pärnus jälle kuuldav. Samas ei saada B3 Pärnu saatja juba mitu nädalat RDS signaali.

Uudis 29. juulil 1997 - Seni teadmata põhjustel ei tööta Pulss B3 Koeru saatja sagedusel 91,6 MHz. Ka varem töötas nimetatud saatja juba vähenenud võimsusega - seda kuni Pärnu R4 telekanali sulgemiseni.

19. septembrist 1997 hakkas Pulss B3 programm Pärnusse liikuma mööda digitaalliini, mistõttu lõpetati signaali vastuvõtmine otse-eetrist. Viimane oli ringhäälingu-uudiste kommentaatori arvates ka põhjuseks, miks sinnaaani edastati programmi monos ja ilma RDS-ita.

Toimetajale tõi tehniline pool ootamatuid ja kohati lausa uskumatuna näiva asju. Nii võis arvutist avastada, et ümberlindistatud, monteeritud ja eetrisse minema pidav saade on kustinud. Tehniliste katkestuste peale helistasid paljud kuulajad, toimetajatele oli see topeltstress. Kuulajat ei huvita, et saade on kadunud, arvuti mängib salvestatud lõike oma valitud järjekorras jms.

4.2. Muusikavalik - kelle valik?

Vaidlus jaama muusikalise suuna ümber tekkis esimestel tegevuspäevadel. Ringhäälingulooga oli raadiojaam endale võtnud kohustuse mängida 30% Eesti muusikat. Omaniku arvates nii suurele osale kohalikule muusikale jaamas kohta polnud. Eravestlustes tunnistas ta korduvalt, et tahab jääda kuulaja rolli ja raadiojaama tegevusse mitte sekkuda. Samas ütles ta, et mureseb rohkem jaama muusikalise kui sisulise poole pärast. Muusikalugude valik, mida eetris mängida ja mida mitte, põhines suures osas muusikajuhi ja omaniku isiklikul muusikalisel maittsel.

Toimetajate muusikaalane isetegevus, näiteks sõnasaates hetke sobiva isiklikust foonoteegist toodud loo mängimine, keelati.

Raadio B3s põhjendati Eesti muusika vähesust arvuti kõvaketta pideva täissaamisega. Enne raadiojaama eetrisseminekut olid sinna lindistatud põhiliselt Kare Kauksi ja Ivo Linna laulud. Nende lõputu kordamine oli juba esimesel kuul tüüdanud nii toimetuse kui kuulajad.

Muusikaline segadus võimendus pärast peafiguuride vahetumist. Vahur Kersna tuli hommikusaateid tegema isiklike plaatidega. Raadiojaama varasem muusikaline suundumus või püüdlus seda hoida muutus mõne nädalaga mõttetuks, samuti teistele toimetajatele tehtud ranged ettekirjutused, et saadetes tohib mängida vaid raadiojaama arvuti kõvakettal olevaid lugusid.

Omaette probleem olid edetabelisaatesse salvestatud tantsulood. Need olid reeglina muusikajuhi poolt tunnistatud jaama muusikalise suundumusega vastukäivateks, kuid need sattusid eetrisse tänu arvuti isetehtud valikutele nii hommiku- kui päevaprogrammis.

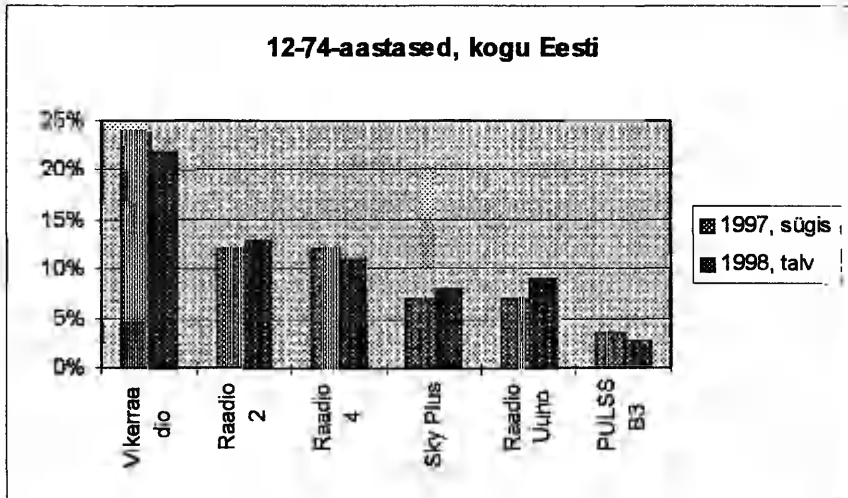
4.3. Võitlus meediamaastikul. Auditooriumiga seotud küsimused.

Vello Rand loeb raadiojaama oletatavate taustamõjutajate hulka konkurendina tegutsenud AS Trio esindajat, kelle arvatava kaebuse peale tekkis Raadio B3-l algusaegadel tüli kultuuriministeeriumiga hilinevad alguspäeva pärast ning kelle algatusel EBU esindatuse pärast pidi raadiojaama juhi kohalt lahkurama Margus Hunt. Konkurendid valvasid esimestel eetrikudel ka seda, kas ja kuidas toimub seaduses ette nähtud kogu programmi lindistamine või kui suur osakaal on muusikavalikus ikka Eesti muusikal.

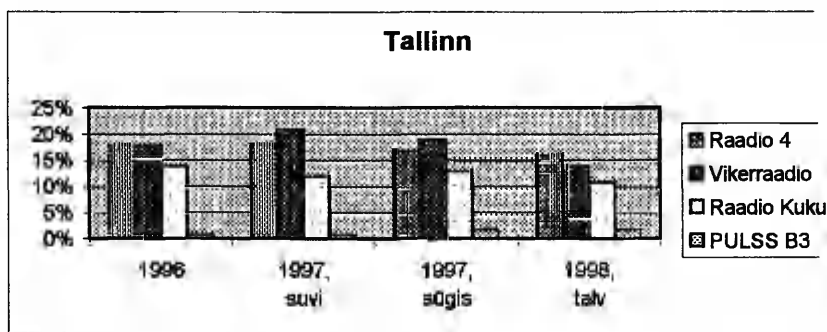
Kevadel 1997, kui tööd alustas uus raadiojaam Sky Plus, kasvas segadus uuenenud raadioprogrammiga Raadio Pulss B3e ning uue jaama tegemiste vahel. (vt. 3.3.1.)

Auditooriumi võrdlevatest tabelitest on näha, et Raadio Pulss B3 ei saavutanud kogu oma tegevusaja jooksul mainimisväärset kuulatavust. Mõneprotsentilised numbrid iseloomustasid raadiojaama nii Eesti, Tallinna kui Tartu

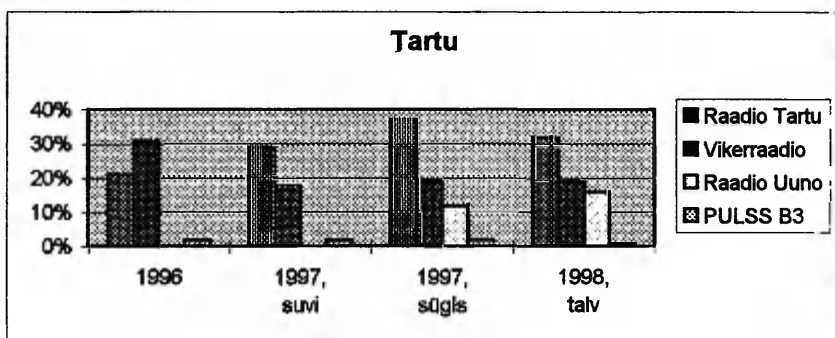
kuulatavustabelites. Ükski programmiuendus ega peatoimetaja muutus ei toonud kuulajate arvu tõusu. Seetõttu võib auditooriumi suurust (väiksust?) rühmitistele näitajatele toetudes väita, et raadiojaam ei omanud populaarsust ja Raadio Pulss B3-e tegevuse lõpetamine oli mõni aeg pärast käivitamist ette ennustatav.

Tabel 15. Raadiojaamade võrdlev kuulamine 12-74-aastaste Eesti elanike seas sügisel 1997 ja talvel 1998.

Tabel 16. Raadiojaamade võrdlev kuulamine 12-74-aastaste Tallinna elanike seas erinevatel perioodidel.

Tabel 17. Raadiojaamade võrdlev kuulamine 12-74-aastaste Tartu elanike seas erinevatel perioodidel.

5. RAADIOJAAMA AJAKIRJANIKUD.

Viiendas peatükis on lühiülevaade Raadio Pulss B3e üldajakirjanikest. Lühikesele tutvustusele järgneb inimeste rollide kirjeldus antud jaamas.

VELLO RAND

Sündinud 1945. aastal, lõpetas Tallinna Riikliku Konservatooriumi koorijuhtimise erialal. Peale kõrgkooli lõpetamist töötas mõned aastad Riika koolis muusikaõpetajana. 1979. aastal tegi kaastööd Eesti Raadiole, 1980 – 1995 töötas muusikatoimetajana, sellest paar viimast aastat Raadio 2-s. 1995 - 1998 Raadio Pulss B3 peatoimetaja. Raadiojaama esimeses etapis oli nii peatoimetaja kui saatetoimetaja (hommikuprogramm, Ühispada, Pillimees pajatab), teises etapis tõrjuti raadiojuhtkonna seast välja - see tõi kaasa autoriteedi languse teiste toimetuse liikmete seas, saatejuhina tegi päevast autoriprogrammi (Siesta). Kolmandas etapis raadiojaamas tööl formaalselt peatoimetajana, sisuliselt ühe hommikuprogrammi ja päevase meelelahutussaate juht. Alates Raadio Pulss B3e sulgemisest jätkas tööd Kuku Raadio toimetajana.

ANTTI KAMMISTE

Sündinud 1964. aastal, õppis Otsa-koolis klaverit, mänginud ja laulnud erinevates ansamblites. Praktiline raadiokogemus Raadio B3 muusikajuhiks saades puudus. 1995 - 1997 Raadio Pulss B3 muusikajuht, lahkus raadiojaamast teises etapis, kui Vello Rand ei olnud enam peatoimetaja. Praegu vabakutseline muusik ja arranzheerija.

PIRET KRIIVAN

Lõpetanud Tallinna Pedagoogilise Instituudi eesti keele ja kirjanduse erialal, töötanud aastaid Eesti Raadios uudistetoimetaja ning välipoliitiliste saadete juhina. Raadio Pulss B3s oli 1995 - 1998 uudistetoimetuse juht, lisaks tegi iganädalaseid välispoliitilisi kommentaare ning laupäevast *vox populi* arvamusradet Roosa Pörsas ja Must Notsu. Raadiojaama sisemises struktuuris hinnatud põhimõttekindla ja julge ütlemisega kolleegina. Praegu Eesti Raadio toimetaja.

VYTAUTAS MARTINONIS

Sündinud 1969. aastal, lõpetas Tallinna Tehnikaülikooli raadioside erialal, 1995 - 1997 Raadio Pulss B3 muusikatoimetaja ja saatejuht, 1997 - 1999 ehk raadiojaama kolmandas etapis pärast Antti Kammiste lahkumist Raadio Pulss B3 muusikajuht. Tegi muusika edetabelisaateid ning vastutas arvutisse salvestatava muusika eest. Avalikkusele tunnutud eelkõige diskorina. Praegu Vikerraadio muusikajuht.

KRISTA TAIM

Sündinud 1969. aastal, lõpetas Viljandi Kultuurikolledži näitejuhtimise erialal, töötanud Järva Kukes toimetajana, 1995 - 1997 Raadio Pulss B3 saatejuht-toimetaja. Esimeses etapis hommikuprogrammi juht, autorisaate Seal, kus lõpeb piir ja koostöösaate Kas tunned maad? ... Ei tunne! kaastimetaja. Teises etapis öösaadete Öölane toimetaja, Kersna tulekuga lahkus töölt, kuna uue peadirektoriga olid vastastikune ebasobivus. Pärast raadiojaamast lahkumist tööl Õhtulehe toimetajana. Praegu TV1 diktorihääl, kes on ka lapsepuhkusel.

MERIKE OJASSON

Sündinud 1973. aastal, õppinud Tallinna Pedagoogikaülikoolis ja Tartu Ülikoolis ajakirjandust, töötanud toimetajana Raadio 2-s, ETV-s, TV3s. Raadio B3s vastutav toimetaja 1995 - 1996, 1996 - 1997 hommikuprogrammi ja autorisaate Rollimäng toimetaja, lisaks tegin koos Krista Taimiga saadet Kas tunned maad? ... Ei tunne! ning vaheldumisi Piret Kriivaniga saadet Roosa pörsas ja Must Notsu. 1997 algul ehk esimese raadiojaama arenguetapi lõpul raadiojaamast äpingute tõttu eemal, 1997 kevad - 1998 hommikuprogrammi ja öösaate Öölane toimetaja. Pärast raadiojaama sulgemist vabakutseline ajakirjanik

MARIT PUKK

1995 - 1997 Raadio Pulss B3 uudistetoimetaja, lahkus tagasi Eesti Raadio uudistetoimetusse enne Vahur Kersna tulekut peadirektoriks.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö teemal Kohaliku raadioajakirjaniku rollist Eestis ja Soomes baseerub Raadio Pulss B3e *case-study* analüüsimisel. Uurimistöö esimeses osas püstitatud hüpotees, mille alusel võib toimetaja roll kohalikus raadiojaamas temast mitteolenevatel põhjustel kiiresti muutuda, leidis konkreetse raadiojaama arengut analüüsides kinnitust.

Raadio Pulss B3 arengut uurisin, jagades raadiojaama toimimisaja kolme etappi - esimene etapp detsember 1995 - jaanuar 1997, teine etapp veebruar 1997 - aprill 1997, kolmas etapp aprill 1997 - jaanuar 1998. Liigituse aluseks on fakt, et igas etapis oli raadiojaamal erinev tegevjuht, vastavalt Vello Rand, Margus Hunt ja Vahur Kersna. Igahel juhtidest oli oma arusaam raadiojaama kui meediakanali toimimisest, soov teha oma programmi, oma ettekujutus jaama kohast Eesti raadiomaastikul.

Raadiojaama toimimise esimeses etapis tekkis kasvav konflikt toimetajate ja raadiojaama omaniku vahel. Konflikti algallikaks oli toimetuse ja omaniku erinev arusaam raadiojaama arenemise üldsuunast. Raadioajakirjanike soov teha meelelahutusjaama, mis täidab ka informatiivseid funktsioone, pörkus omaniku soovi vastu teha muusikajaama, kus uudistel ja sõnalisel osal on minimaalne osakaal. Toimunu tagajärjeks oli algse toimetuse sisemise struktuuri lagunemine. Traditsiooniliselt kommertstruktuuri juhtimismudelile olid algselt esimese arenguetapi alguses juhtimistrepi astmetel: 1. Omanik, 2. Peatoimetaja, 3. Vastutav toimetaja, 4. Raadioajakirjanikud ja vabakutselised toimetajad-saatejuhid ning eraldiseisev reklaamitoimetuse, mis allus omanikule. Esimeses etapis toimus muutus, mis eraldas ühtsest struktuurist omaniku ja reklaamitoimetuse. Peatoimetaja jäi koos otseselt talle alluva vastutava toimetaja ja teiste raadioajakirjanikega eraldi gruppi. Võib väita, et esialgne arvamuste lahknemine ja esimesed muutused struktuuris olid tegelikult raadiojaama töö lõpetamise alguseks.

Raadiojaama teine ja kolmas etapp olid eelkõige suurte programmiliste muutuste ajad. Kolmandas etapis loodi Vahur Kersna ajal täiesti uus raadiojaam, mille tegevuse eesmärgina nägi omanik eelkõige seda, et raadiojaam oleks mahamüümisel võimalikult hea kaup.

Raadioajakirjaniku rollist rääkides saab käesolevas töös selgeks, et kommertsialiseerumine on toimetaja tegevuses tõstnud olulisele kohale ajakirjaniku ja omaniku vastastikused suhted. Eraraadiote teke on pannud toimetajale vastutuse ka raadiojaama majandusliku edu või ebaedu eest. 1990ndatel oli Eestis vaid üks ringhääling - Eesti Raadio ja toimetaja sai ennast kehtestada kas olles olemasoleva ideoloogia toetaja või sellele vastuseisja. Kommertsjaamade tekkega pidi toimetaja olema mitmes mõttes müüv - ta roll oli olla ajakirjanduslikult professionaalne ning samas ka reklaamiandjale huvitav ja ligitõmbav.

Eelpool öeldu väljendus ka Raadio Pulss B3e arenguloos. Esimeses etapis kandsid raadiotoimetuse liikmed üldajakirjanike rolle, teises etapis lisandusid staarirollid ja kolmandas etapis olid osad raadioajakirjanikud formaalsed rollitäitjad, osad peadirektori poolt pandud kandvate rollide täitjad. Rollimuutus üldajakirjanikust formaalse rolli täitjaks tõi näiteks kaasa loomingulise julguse vähenemise, kuna raadioajakirjanike jaoks oli pidev peadirektorite vahetus kui usalduse ja vastupidavuse kontroll. Teise näitena võib tuua staarirollide tuleku, mis oli sisuliselt imporditud eeskujude toomine Eesti raadiomaastikule. Üldraadioajakirjanike jaoks oli staarirollide sissetoomine tahtlik sisemiste struktuuride lammutamine, mis kahtlemata mõjutas kõigi raadiotoimetajate tööd.

Kokkuvõttes pean Raadio Pulss B3e arenguetappe ja raadioajakirjanike rollimuutusi iseloomulikuks 1990ndate keskpaiga Eesti kommertsjaamade arengule. Võimalik, et uuel sajandil jäävad Eestis kommertsjaamadena ellu vaid diskorikesksed lobaraadiod ja traditsiooniline, Eesti Raadio arenguteel põhinev toimetaja, kelle jaoks on oluline keelekasutus, enese professionaalsus ja põhjalikult ettevalmistatud programm, muutub ajas elitaarseks nähtuseks. Teise arenguteena võib raadioajakirjanik olla tulevikus rohkem produtsendi rolli kandja, kes tegeleb ja vastutab ka saate ajakirjandusliku sisu eest. Need on tuleviku uurimisteemad.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Forschungsarbeit Die Rolle des Radiojournalisten in Estland und in Finland ist die breite Analyse der Estnische Rundfunkstation Raadio Pulss B3. Das Ziel der Forschungsarbeit ist aufzuzeigen dass die Journalistenrolle in der Lokalradiostation kann man schnell sich ändern und die Gründe sind immer nicht verbindet mit den Journalisten.

Raadio Pulss B3 ist ab Dezember 1995 bis Januar 1998 gearbeitet. Es war eine dreiteilige Entwicklung, weil dort war drei verschiedene Hauptredakteure (1995 - 1997 Vello Rand, 1997 Margus Hunt, 1997 - 1998 Vahur Kersna). Jede Entwicklungsphase hat ihr Charakteristikum, jeder Hauptredakteur hatte seine Pläne, seine Vorstellung über Programmpolitik.

In der erste Phase kommt der Konflikte zwischen Radiojournalisten und den Besitzer auf. Beide haben ihre Visionen über die Stationentwicklung. Die Mitglide der Redaktion wusste arbeiten in einer Rundfunkstation, die hat Unterhaltungs- und auch gute Informationsprogramme. Der Besitzer dachte dass Raadio Pulss B3 ist eine Musikkundfunkstation. Die Führung der Rundfunkstation war im Dezember 1995 wie in einen normalen Privatunternehmen - der Besitzer, der Hauptredakteur, andere Redakteure und die Reklameabteilung. In der erste Phase finden durch Konflikte grosse Strukturänderungen statt.

Die zweite und dritte Phasen in Raadio Pulss B3 finden grosse Programmenänderungen statt. In der dritte Phase hat der Hauptredakteur Vahur Kersna eine ganz neue Rundfunkstation geschafft.

Als ich analysiere wie wandelte sich die Rundfunkjournalistenrolle dann kann ich sagen dass Raadio Pulss B3 case-study demonstriert sehr deutlich, welche Rolle spielt ein Redakteur in der Kommerzialisationsprozess. Der Redakteur ist verantwortlich für das Wirtschaftsleben der Rundfunkstation. Im Jahre 1990 war in

Estland nur eines Rundfunksystem Eesti Raadio und der Redakteur war leicht zu beeinflussen bei kommunistischen Ideologie. Im Jahre 2000 muss man der Redakteur auch denken, wie sind die Beziehungen zwischen Redaktion und Besitzer, wie kann man machen seine Programme so dass die sind interessant für das Auditorium aber auch für das Reklamebüro. Es ist ein neues Dilemma.

Alles Vorstehende war sehr wichtig in Raadio Pulss B3 case-study. Dort waren verschiedene Rolle, verschiedene Probleme, verschiedene Antworten. Zusammenfassend kann ich sagen dass alle was war in dieser estnischer Rundfunkstation, es ist ein typischer und immer interessant Forschungsgegenstand. Hoffentlich ist diese Forschungsarbeit ein neuer Anfang für andere im Zukunft.

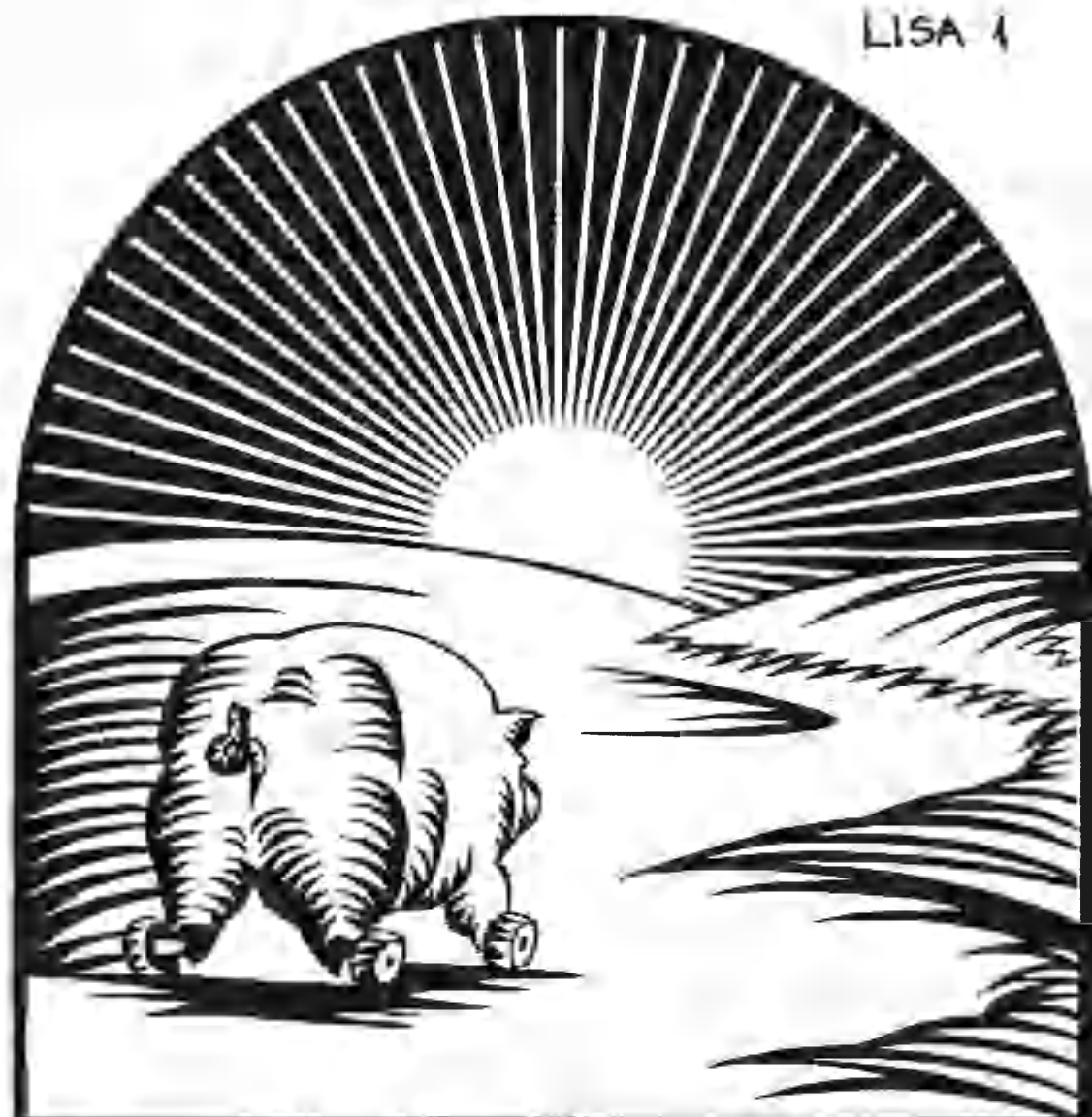
KASUTATUD KIRJANDUS

1. Baltic Media Book 1995, 1998, 1999, 2000
2. Finnish Mass Media 1999, Statistics Finland, 1999
3. Hilliard, R. Keith, M. Global Broadcasting System, 1988
4. Jakubowicz, K. Lovebirds? The Media. The State and Politics in Central and Eastern Europe. Javnost 2/1995
5. Journalism on the Crossroads. Perspectives on Research. Tartu, 1997
6. Kujala, T., Lahti, J., Tamminen, H. Radiotyön perusteet. Tammer - Paino OY, 1998
7. Lauristin, M., Vihalemm, P. Postkommunistlik siirdeaeg Eestis: tõlgendusvõimalusi. Akadeemia 4/1998
8. Lowe, G.F., Kemppainen, P. Public Radio, Youth Markets, and Profiling. 1999
9. Lõhmus, M. Ringhääling muutumises: hetk 1997. Meediaorganisatsioon I, Tartu, 1998.
10. Nukari, M. Ruohomaa, E. Radion ohjelmisto toiminta. Tutkimuksia 6/1995.
11. Paikallisradiotutkimus 1/87, Helsinki, Liikenneministeriö, 1987
12. Radio tuli takaisin. Paikallisradioväki kertoo yksityisten radioasemien kokeilukaudesta 1985 - 87. Suomen Paikallisradioliitto ry, 1987

KASUTATUD ALLIKAD

1. BMF raadiouuringud perioodidel 3.9.97 - 2.12.97; 3.12.97 - 24.2.98
2. Eesti Ajakirjanike Liidu küsitlus Ajakirjanik. Ajakirjandus. Aeg., Eesti Sotsiaalteaduslik Arhiiv (ESTA), 1988
3. Eesti Ringhäälingumaailma uudised 1997 - 1998, internet
4. Kurm, T.Kohalike raadiojaamade kujunemine Lõuna-Eestis. Tartu, 1998
5. Raadio Pulss B3 reklaammaterjalid, saatekavad, tutvustusbroshüürid
6. Raadio Pulss B3 -ga seotud artiklid
7. Ringhäälinguseadus, Riigi Teataja 42/1994
8. Suomen Kuvalehti 19.1.1996, nr.3
9. Suomen Lehistö 4/1998. Viestinnän ammattilehti.
10. Visio 1/1997, Suomen audiovisuaalisen viestinnän erikoislehti
11. Visio 4/1999, Suomen audiovisuaalisen viestinnän erikoislehti

LISA 4

RAADIO

B3

BE FREE

Raadio B3 levi

LISA 3

Omanik
IS MUSIC STUDIOS

Peatoimetaja
Vello Rand

Muusikajuht
Antti Kammiste

Ärijuht
Priit Kala

Tehnikadirektor
Ülo Klimbek

Levi

1. etapis katavad neli suure võimsusega saatjat suurema osa mandri-Eestist
2. etapis lisanduvad saatjad Haapsalus ja Orissaares

Programm
ööpäevaringne

Eetrisagedused
Tallinn 91,5 Mhz
Koeru 91,6 MHz
Valgjärve 91,4 Mhz
Pärnu 99,0 Mhz

Telefonid
(2) 6264000
(2) 6261121

Fax
(2) 6264001
(2) 6261122

Aadress
Raadio "B3"
Ahtri 12
TALLINN
EE0001

LISA 4

Raadio "B3"

MIKS "B3"?

See kõik algas väga ammu. Muusika sees olemisest. Ja raadio kuulamisest, *oma jaama* otsimisest. Selle ideaalse jaama otsimisest, mida kuulates unustad ratsionaalse analüüsi ja nendid lihtsalt, et ta meeldib! Aga meeldimine on juba kord nii subjektiivne kategooria, et päris kindlasti jätkub eetriruumi ja kuulajaid veel ka peale "B3" sünni alustavaile jaamadele. Ometi pole "B3" kitsalt piiritletud, spetsiifilise kuulaja raadiojaam, ta ei eelista üht muusikastiili teisele ega ahvatle kuulajat mõne erakonna libalubadustega. Kvaliteet ja kuulaja iseseisva mõtlemisvõime austamine on selle raadiojaama tingimusteta kriteeriumid, millelt "B3" tegelikud tegijad, minu head kolleegid, täna alustavad. Neist igaüks on siia kaasa toonud oma maitse ning tõekspidamised ja see kõik näib üpris hästi kokku kõlavat just sellena, milles õige paljud kuulajad selle *oma jaama* ära võivad tunda.

Lugupidamisega,

Lauri Laubre
IS MUSIC GROUP
juhatuse esimees

Raadio "B3"

Raadiojaamas "B3" töötavad:

Vello Rand - peatoimetaja
Antti Kammiste - muusikajuht
Vytautas Martinonis - muusikatoimetaja-programmeerija
Merike Ojasson - toimetaja
Krista Taim - toimetaja
Ivar Vinkel - uudistetoimetaja
Marit Pukk - uudistetoimetaja
Ardo Kuusk - produtsent-operaator
Tiina Sillaots - produtsent-operaator
Piret Jalakas - produtsent-operaator

Andres Allpere - mittekooosseisuline uudistetoimetaja
Merike Kungla - mittekooosseisuline uudistetoimetaja

Andres Hurt - mittekooosseisuline saatejuht
Maria Kanter - mittekooosseisuline saatejuht
Jaak Ahelik - mittekooosseisuline saatejuht
Andres Lõhmus - mittekooosseisuline saatejuht
Toomas Järvet - mittekooosseisuline saatejuht
Erkki Erilaid - mittekooosseisuline saatejuht

Intervjuu Vello Rannaga

Miks tabas raadiojaama Raadio Pulss B3 ja Sinu peatoimetaja tööd ebaõnnestumine? Raadiojaama enam ei ole.

Pulss kui äriprojekt oli liiga suur Laubre jaoks. Ideed olid liialt õhulosside tasemel. Sellisena, nagu B3 omal ajal alustas - see oli viga. Liigne optimism ja tehatahtmine võitis reaalsuse, milles tegelikult olime. Puudusid korralikud töövahendid, tööruumidest ma ei räägigi. Absoluutselt puudus lubatud leviulatus, mis oleks jaama tulekut õigustanud.

Niis oli üle-eestilise jaama jaoks olemas - Raadio 2 käis alla, muusikajaamadest oli küll Uuno tipus, aga sellist formaati, nagu Radaio B3 tahtis tegema hakata, ikkagi ei olnud. Kui ideed oleksid rakendunud kõigi nende võimalustega, mis pidanuks olema, usun ma, et raadiojaamal oleks läinud hüppeliselt väga hästi. Radio Nova tüüpi raadiojaama loomise idee osutus võimatuks puhttehnilistel põhjustel. Ka puhtinimlikel põhjustel - esialgse seltskonnaga talusime aasta aega, enne kui endale korralikud tööruumid saime. Raadiojaama käivitamisel puudusid elementaarsedki töötingimused - nii tuli seadmetesse pidevalt ehitustolmu, sest raadioruumide kõrval, all ja peal tegeleti teiste firmade ruumide väljaehitamisega. Talvel tegid toimetajad ennastületavalt saateid miinuskraadidega eetriruumis. Ehituslikud takistused kestsid kuni aasta pärast raadiojaama käivitamist. Kui praegu tagasi mõelda, oli algusaeg kõik kokku kui raadiotöötajate entusiasmil seisev lõputu eneseületamine.

Kindlasti ka see, et toimetusel oli asi rohkem selge, et mida raadiojaamas tahaks teha. Samas tekkis vastuolu omaniku soovide ja võimaluste ning meie nägemuse vahel. Laubre nägemus jaamast oli kui üks lahe muusikajaam. Ühte muusikajaama

teiste kõrvale teha ei ole ju enam mõtet. Toimetajate ja minu nägemus oli ikka teha jaama, mis on meelelahutuslik.

Miks hakkasid peatoimetajate vahetused, mis mõjutasid halvemuse suunas kogu toimetuse tööd ja sisemisi suhteid?

Peatoimetajate vahetamise idee hakkas tekkima siis, kui raadiojaam oli jõudnud täielikku umbseisu ehk 1997. aasta algul, kui töö lõpetas reklaamitoimetuse. Reklaamiga tegelemine oli delegeeritud peatoimetajale. Minu nägemust mööda ei ole see peatoimetaja töö, tema vastutab saatekava ja laiemas plaanis sisulise poole eest. Loogiliselt võttes tegeleb raadiojaamas rahaasjadega kas finantsjuht või tema puudumisel omanik. Raadio B3e omanik pühkis aga kohe alguses rahaküsimustes oma käed puhtaks.

...

Miks tekkis ja kasvas lõhe toimetuse ja omaniku vahel?

Vastuolu toimetuse ja omaniku vahel hakkas järjest suurenema siis, kui selgus, et raadiojaama tegemisega kaasnevad sellised, sellised ja sellised summad. Lõhe läks järjest laiemaks. Erajaamas oleks loomulik, et rahaasjadega tegeleb omanik. 1997. aasta alguses ütles mulle Laubre abi, et “oleks Lauri algusest peale võtnud asja südamega, oleks meeletu kasumiga töötav jaam”. Mul tekib küsimus, et miks ta siis seda ei teinud?

Omaniku sekkumine oli põhiliselt muusika kohta - stiilis, et mulle see lugu meeldib, see ei meeldi. Ta sekkus just eriti sellesse, mis puudutas muusikat.

1997. aastal oligi seis, kus Laubre ütles mulle - kas võtad kogu asja enda kanda ja teeme sinust raadiodirektori või oskad sa välja pakkuda inimese, kes on selleks sobiv, kes tunneb raadioala. Nii tuligi Margus Hunt. Siis oli veel see unistus, et raadiojaam on võimalik ellu jätta. Ilmselt oli aga juba siis olemas plaan, kuidas jaam maha müüa. Sellel momendil ma seda ise küll ei tajunud, uskusin, et ellujäämine on võimalik.

...

1997. aasta suvel olid esimesed jutud, et raadiojaama müüakse. Päris lõpust sain teada samal hommikul (kui jaam kinni pandi ja müüdud oli - M.O.). Olen veendunud, et Vahur Kersna teadis seda kõike. Omanikul polnud enam mingit huvi asja vastu, kui oli näha, et vanker liigub teisele poole.

Kui Margus Hunt tuli (veebruaris 1997 - M. O.), lülitati mind raadiojaama juhtimise ja sellega seonduvate probleemide osas mängust välja. Ehk - kui enne osalesin koosolekutel, siis nüüd leiti kohe, et minul pole sinna enam asja. Sealt edasi arenesid asjad ju väga kiiresti - äkki tehti suuri rahalisi lepinguid, mõni asi mängiti päris antireklaamina välja. See oli müstiline, võlad ju muudkui kasvasid. Ma arvan ka, et see Hundi jaoks otsitud EBU põhjus oli konkurentide poolt välja otsitud.

Kersna tulekuga jäi mulle peatoimetaja nimi küll alles, aga sisuliselt kuulus Vahurile ikka ainuvõim. Ta hakkas agaralt programmiga tegelema, küllap ikka selleks, et kuulatavust tõsta. Vahus otsustas ja tegi. Mina sain mõne inimesega tuttavaks alles siis, kui ta eetris oli. Mina tegelesin honoraride ja paberitööga. Honorarisummad läksid ka Vahuri tulekuga muudkui suuremaks. Oli näha, et omanik paneb jaama raha sisse.